(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[२०२२] ४ एस. सी. आर. ११२८

अभिषेक

- विरुद्ध -

महाराष्ट्र राज्य आणि इतर

(फौजदारी अपील क्रमांक ८६९/२०२२)

२० मे २०२२.

[न्यायमूर्ति दिनेश माहेश्वरी आणि न्यायमूर्ति अनिरुद्ध बोस]

दंड संहिता, १८६० - कलम ३६३, ३६४ए , ३८४, ३८६, ३८७, ३९७ आणि ५०४ -मंजुरी आदेश - आव्हान - अपीलकर्त्याविरुद्ध आय. पी. सी. च्या कलम ३६३, ३६४ए, ३८४, ३८६, ३८७, ३९७ आणि ५०४ अंतर्गत गुन्ह्यांसाठी एफ. आय. आर. नोंदवण्यात आला - अपीलकर्ता आवाक्याबाहेर असल्याने, त्याला 'फरार' घोषित करत, सीआर. पी. सी च्या कलम ८२ आणि एम. सी. ओ सी. ए च्या सह कलम २०(३) अंतर्गत एक उद्घोषणा जारी करण्यात आली - ए. डी. जी. पी. आणि पोलीस आयुक्तांनी एम. सी. ओ सी. ए च्या कलम २३ (२) नुसार मंजुरीसाठी सहाय्यक पोलीस आयुक्तांच्या प्रस्तावाची तपासणी केल्यानंतर, इतर फौजदारी प्रकरणांमध्ये अपीलकर्त्याच्या पूर्वीच्या सहभागामुळे आय. पी. सी., शस्त्र अधिनियम आणि एम.सी. ओ सी. ए अंतर्गत अपीलकर्त्यावर खटला चालवण्यासाठी मंजुरी दिली - मंजुरी मिळाल्यानंतर पोलिसांनी आरोपी व्यक्तींसह अपीलकर्त्याच्या विरोधात आरोपपत्र दाखल केले - मंजुरी आदेशाला आव्हान देत अपीलकर्त्याने उच्च न्यायालयात धाव घेतली - उच्च न्यायालयाने मंजुरी आदेशातील मजकुराची तपासणी केली आणि त्यात कोणताही कायदेशीर दोष किंवा कमतरता न आढळल्यानंतर, रिट याचिका फेटाळण्यात आली - मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने सारासार विचार केला नाही, असा अपीलकर्त्याने केलेला युक्तिवाद उच्च न्यायालयाने फेटाळला - अपील मध्ये, असे मत व्यक्त करण्यात आले की : केवळ हिंसाचाराच्या वापरापुरते कृत्ये मर्यादित ठेवण्याच्या अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेल्या सूचना स्पष्टपणे चुकीच्या आहेत, जेव्हा त्यात एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या खंड (ई) द्वारे विचारात घेतलेल्या व्यापक कृत्यांचा, म्हणजेच धमकी किंवा हिंसा किंवा धाकदपटशा किंवा जबरदस्ती किंवा इतर बेकायदेशीर मार्गांचा उल्लेख करणे वगळले जाते -संघटित गुन्हेगारीच्या अपकृत्यात येणाऱ्या एखाद्या कृतीसाठी हिंसाचाराचा प्रत्यक्ष वापर करणे ही नेहमीच अपरिहार्य अट नसते - कृतीशी संबंधित आवश्यकतेचा दुसरा भाग म्हणजेच गैरवाजवी आर्थिक फायदा हा देखील अपीलकर्त्याच्या वतीने योग्यरित्या सादर केला गेला नाही -अधिनियमाची

आवश्यकता केवळ आर्थिक फायद्यापुरती मर्यादित नाही, तर ती 'गैरवाजवी आर्थिक किंवा इतर फायदा मिळवण्याचा' देखील असू शकते - मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याला अधिनियमाच्या आवश्यकतेची जाणीव होती आणि खरोखरच अशा आवश्यकतेच्या संदर्भातच या प्रकरणाची तपासणी केली आणि आवश्यक समाधानावर पोहोचल्यानंतरच संबंधित मंजुरी आदेश जारी केला - उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयाला आणि मंजुरी आदेशाच्या आव्हानाला नामंजूर करणे आवश्यक होते जेव्हा अपीलकर्त्याला फरार घोषित केले गेले होते.

महाराष्ट्र संघटित गुन्हेगारी नियंत्रण अधिनियम, १९९९- २ (१) (डी), २ (१) (ई), ३ (१) (ii), ३ (२), ३ (४) आणि २३ (२) - चा उद्देश - समाजाला संघटित गुन्हेगारीपासून निर्माण होणाऱ्या गंभीर धोक्याला तोंड देण्यास विशेष तरतुदी करण्यासाठी हा अधिनियम आहे - यात काही शंका नाही की, या अधिनियमात अनेक असाधारण उपाययोजनांनसह कठोर तरतुदी केल्या आहेत, परंतु, संघटित गुन्हेगारी सारख्या अपकृत्याच्या विचित्र स्वरूपाचा सामना करण्याचा प्रयत्न करणाऱ्या अश्या असाधारण उपाययोजनांना नक्कीच चालना मिळाली आहे, विशेषतः जेव्हा अस्तित्वात असलेली कायदेशीर चौकट धोक्यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी अपुरी असल्याचे आढळून आले होते.

अपील फेटाळत न्यायालयाने असे मत व्यक्त केले की :

१. महाराष्ट्र संघटित गुन्हेगारी नियंत्रण अधिनियम , १९९९ (एम. सी. ओ. सी. ए.) लागू करण्याची उद्दिष्टे आणि कारणे, त्याच्या प्रस्तावनेत सूचित केलेला त्याचा एकूण उद्देश आणि कलम २ मधील संबंधित व्याख्या आणि कलम ३ मध्ये प्रदान केलेल्या शिक्षांवर एक व्यापक नजर टाकल्यास, हा अधिनियम समाजाला संघटित गुन्हेगारीपासून निर्माण होणाऱ्या गंभीर धोक्याला तोंड देण्यास विशेष तरतुदी करण्यासाठी आहे, यात शंका नाही. यात काही शंका नाही की, या अधिनियमात अनेक असाधारण उपाययोजनांनसह कठोर तरतुदी केल्या आहेत, परंतु, संघटित गुन्हेगारी सारख्या अपकृत्याच्या विचित्र स्वरूपाचा सामना करण्याचा प्रयत्न करणाऱ्या अश्या असाधारण उपाययोजनांना नक्कीच चालना मिळाली आहे, विशेषतः जेव्हा अस्तित्वात असलेली कायदेशीर चौकट धोक्यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी अपुरी असल्याचे आढळून आले होते. [परिच्छेद ११] [११५१-जी-एच; ११५२-ए]

२. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदींना काटेकोर अर्थ लावला जाणे आवश्यक आहे आणि तो लागू करण्यासाठी बेकायदेशीर कृत्य संघटित गुन्ह्याच्या परिघामध्ये येणे आवश्यक आहे. तथापि, कठोर तरतुदींना ' काटेकोर अर्थ' लागू करण्याचा प्रश्न अजूनही कायम आहे. त्या संदर्भात मूलभूत कायदेशीर तत्त्वांचा संक्षिप्त संदर्भ योग्य ठरेल. एम. सी. ओ. सी. ए. ला काटेकोर अर्थ लावण्याच्या नियमाला लागू करण्याचा विचार केला तर, तो एक विशेष दंडात्मक संविधी असल्याने, हे स्पष्ट आहे

की कोणालाही या कायद्यांतर्गत गर्भितपणे किंवा अनुमानाद्वारे आणले जाणार नाही; आणि त्याच्या लागू करण्याच्या संबंधित सर्व शंका, सामान्यतः, आरोपीच्या बाजूने सोडवल्या जातील. तथापि, काटेकोर अर्थ लावण्याचा नियम अव्यवहार्य पद्धतीने लागू केला जाऊ शकत नाही जेणेकरून संविधी स्वतःच निरर्थक होईल. दुसऱ्या शब्दांत, दंडात्मक संविधीच्या किंवा विशेष दंडात्मक संविधींना काटेकोर अर्थ लावण्याचा नियमाचा उद्देश म्हणजे सर्व तरतुदी ह्या इतक्या घट्ट लोखंडी साच्यात ठेवण्याचा नाही की त्या व्यावहारिकदृष्ट्या अकार्यक्षम बनतात आणि त्यामुळे कायद्याचा संपूर्ण उद्देश पराभूत होतो. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या अंमलबजावणीच्या संदर्भात, कलम २ (१) च्या खंड (डी), (ई) आणि (एफ) च्या एकत्रित वाचनानुसार मूलभूत आणि प्रारंभींक आवश्यकता पूर्ण केल्या जातात की नाही हे पाहणे आवश्यक आहे. जर त्यांची पूर्तता केली गेली नाही, तर मंजुरी आदेशात संविधीच्या शब्दप्रयोगाचा केवळ वापर केल्याने काही उपयोग होणार नाही, परंतु दुसरीकडे, जर आवश्यकता पूर्ण झाल्या तर मंजुरी आदेशातील विशिष्ट परिच्छेदात कोणताही शब्दप्रयोग किंवा शब्द नसला तर या प्रकरणाचा सार काढून घेता येणार नाही. दुसऱ्या शब्दांत, एम. सी. ओ. सी. ए. मधील अपेक्षित गोष्टींचे संबंधित प्राधिकाऱ्याद्वारे काटेकोरपणे पालन करणे हे सुद्धा संविधीचा शब्दप्रयोग व आशयानुसार सामान्य ज्ञानाच्या व व्यावहारिक गरजेच्या पलीकडे ताणला जाऊ शकत नाही. [परिच्छेद १२.३, १२.६ आणि १२.७] [११५४-जी-एच; ११५६-बी-डी; जी-एच; ११५७-ए-बी]

३. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या खंड (ई) वर एक नजर टाकल्यास हे स्पष्ट होते की 'संघटित गुन्हेगारी' म्हणजे एखाद्या व्यक्तीने स्वतःसाठी किंवा कोणत्याही अन्यव्यक्तींसाठी एकतर संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा सदस्य म्हणून किंवा अशा संघटनेच्या वतीने एकट्याने किंवा संयुक्तपणे हिंसाचाराचा वापर करून किंवा हिंसाचार करण्याची धमकी देऊन किंवा धाकदपटशा किंवा जबरदस्ती करून किंवा अन्य बेकायदेशीर मार्गांनी चालू ठेवलेले कोणतेही बेकायदेशीर कृत्य, असा आहे. केवळ हिंसाचाराच्या वापरापुरते कृत्ये मर्यादित ठेवण्याच्या अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेल्या सूचना स्पष्टपणे चुकीच्या आहेत, जेव्हा त्यात एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या खंड (ई) द्वारे विचारात घेतलेल्या व्यापक कृत्यांचा, म्हणजेच धमकी किंवा हिंसा किंवा धाकदपटशा किंवा जबरदस्ती किंवा इतर बेकायदेशीर मार्गांचा उल्लेख करणे वगळले जाते - संघटित गुन्हेगारीच्या गैरप्रकारात येणाऱ्या एखाद्या कृतीसाठी हिंसाचाराचा प्रत्यक्ष वापर करणे ही नेहमीच अपरिहार्य अट नसते जेव्हा संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा भाग म्हणून किंवा अशा संघटनेच्या वतीने एखादी व्यक्ती एकट्याने किंवा संयुक्तपणे असे करत असतात. हिंसाचाराची धमकी किंवा धाकदपटशा किंवा जबरदस्ती करणेदेखील या अपकृत्यात येते. याव्यतिरिक्त, इतर बेकायदेशीर मार्गांचा अवलंब देखील त्याच अपकृत्यात येईल. कृतीशी संबंधित आवश्यकतेचा दुसरा भाग म्हणजेच त्याचे उद्दीष्ट

देखील अपीलकर्त्याच्यावतीने योग्यरित्या मांडण्यात आलेले नाही. कायद्याची आवश्यकता केवळ आर्थिक फायद्यापुरती मर्यादित नाही, तर ती 'गैरवाजवी आर्थिक किंवा इतर फायदा मिळवण्याचा' देखील असू शकते. उद्देश आर्थिक लाभ मिळवणे किंवा इतर 'तत्सम' फायदा मिळवणे आवश्यक आहे हे विधान योग्य नाही कारण त्यात आर्थिक फायद्याव्यतिरिक्त गैरवाजवी आर्थिक किंवा इतर फायद्यांचा संदर्भ देणाऱ्या अधिनियमाच्या विशिष्ट शब्दयोजनेला वगळले आहे. उच्च न्यायालयाच्या पूर्ण खंडपीठाने *जगन गगनसिंह नेपाळी उर्फ जाग्या* या प्रकरणात योग्यच म्हटले आहे की, गुन्हा करणाऱ्या व्यक्तीला फायदा होऊ शकतो, जो थेट आर्थिक फायदा किंवा लाभाकडे नेत नाही, तर समाजात किंवा अगदी संघटनेमध्येही मजबूत पकड किंवा वर्चस्व मिळवण्याचा असू शकतो. वर नमूद केल्याप्रमाणे, या अधिनियमातील कोणत्याही शब्दप्रयोगाचा अर्थ लावताना त्यातील उद्देश लक्षात ठेवला पाहिजे आणि काटेकोर अर्थ लावण्याचा नावाखाली, त्याचा आशय आणि उद्देश कमी केला जाऊ शकत नाही. [परिच्छेद १४.१, १४.२ आणि १४.४] [११५८-एच; ११५९-ए-ई; ११६१-जी-एच; ११६२-ए]

३. या सर्व प्रकरणांमधील समान शब्दप्रयोग "हिंसा" किंवा "हिंसाचाराची धमकी" किंवा "बेकायदेशीर मार्ग" यांना कोणत्याही विश्लेषणाची आवश्यकता नाही आहे, कारण ते अभिलेखावर स्पष्ट आहे. लक्षणीय बाब म्हणजे, वरील प्रकरणे केवळ अपीलकर्त्याचा समावेश असलेली प्रकरणे नव्हती; आणि अधिक महत्त्वाचे म्हणजे, कथित टोळी प्रमुख आर. एस. हा मागील किमान तीन प्रकरणांमध्ये सहआरोपी आहे. हे एका किंवा दुसऱ्या प्रकरणात इतर सहआरोपी व्यक्तींच्या पुनरावृत्ती व्यतिरिक्त आहे. एम. सी. ओ. सी. ए. ची दखल घेण्यासाठी, मागील प्रत्येक प्रकरण केवळ आर्थिक फायदा मिळवण्याच्या उद्देशाने असण्याची गरज नाही, असे उत्तरवादी-राज्याच्या वतीने योग्यरित्या निदर्शनास आणून देण्यात आले आहे. मानवी शरीर आणि मालमत्ते संबंधित गुन्ह्यांचा समावेश असण्याव्यतिरिक्त, प्राणघातक शस्त्रांनी सशस्त्र असताना दंगल करणे; शांतता भंग करण्यास चिथावणी देण्यासाठी अपमान करणे; आणि दंडनीय धाकदपटशा यासह इतर विविध गुन्ह्यांचा देखील या प्रकरणांमध्ये समावेश आहे. त्यात शस्त्र अधिनीयमांतर्गत गुन्ह्याचा देखील समावेश आहे. नमूद केलेल्या सर्व प्रकरणांमध्ये हिंसाचाराचा वापर केल्याचा विशेषतः आरोप करण्यात आला आहे. गुन्ह्याच्या तक्त्यावरून, कृत्यांचे स्वरूपावरून आणि त्यात सहभागी असलेल्या व्यक्तीं यावरून शंका घेण्यास काहीच उरले नाही की अशा गुन्ह्यांमध्ये आणि बेकायदेशीर कृत्यांमध्ये अपीलकर्त्याचा सहभाग होता ज्याचा उद्देश आर्थिक फायदा मिळवणे किंवा वर्चस्व मिळवणे आणि त्याद्वारे इतर अनुचित फायदे मिळवणे हा स्पष्ट आहे. संविधीच्या शब्दप्रयोगाची केवळ पुनरावृत्ती होत असल्याची, दिनांक ०५.११.२०२० च्या आक्षेपित मंजुरी आदेश ची टीका देखील स्वीकारणे कठीण

आहे. उच्च न्यायालयाने आक्षेपित आदेशात योग्यरित्या असे निरीक्षण नोंदवले आहे की या आदेशाकडे त्याच्या संपूर्णतेमध्ये पाहणे आवश्यक आहे आणि त्याच्या साराकडे एका विशिष्ट ओळीचा किंवा शब्दप्रयोगाचा वेगळा संदर्भ देऊन दुर्लक्ष केले जाऊ शकत नाही. या न्यायालयाला तिळमात्र शंका नाही की प्रथमतः, मान्यता देणारे प्राधिकारी आणि नंतर, मंजुरी देणारे प्राधिकारी, कायद्याच्या आवश्यकतेबद्दल जागरूक होते आणि खरोखरच अशा आवश्यकतेच्या संदर्भात प्रकरणाची तपासणी केली; आणि आवश्यक समाधानावर पोहोचल्यानंतरच संबंधित आदेश जारी केला. उत्तरवादीच्या वतीने हे योग्यरित्या निदर्शनास आणून देण्यात आले आहे की अशा प्रकरणांमध्ये, सक्षम प्राधिकरणाने मूलतः या वस्तुस्थितीवर लक्ष केंद्रित केले पाहिजे की प्रश्नांकित तथ्य हे संघटित गुन्हेगारी संघटनेने केलेल्या संघटित गुन्ह्याचा खुलासा करते की नाही. [परिच्छेद १५.१, १५.२ आणि १६] [११६२-जी. एच.; ११६३-ए. एफ.]

४. निर्दोष मुक्तता आणि आरोपमुक्तीसाठी कारणीभूत ठरलेल्या उक्त दोन प्रकरणांच्या संदर्भात अप्रासंगिक घटक विचारात घेण्याबाबत सादर केलेल्या बाबी या अयशस्वी ठरल्या पाहिजेत कारण एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या खंड (डी) च्या उद्देशाने, एखाद्या विशिष्ट प्रकरणाचा निकाल हा 'चालू ठेवलेले बेकायदेशीर कृत्य' या वर्णनाचे उत्तर देत आहे की नाही या प्रश्नाला निर्णायक नाही. हे अपीलकर्त्याने एकट्याने केलेले गुन्हे नव्हते आणि त्यामध्ये आरोपपत्रे दाखल करण्यात आली होती. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या कलम (डी) च्या संदर्भात, परस्पर प्रकरणांमुळे झालेल्या तडजोडीचा किंवा साक्षीदार हजर नसल्यामुळे निर्दोष मुक्तता होण्याचा मुद्दा फारसा प्रासंगिक असू शकत नाही. त्यामुळे मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने कोणतीही अप्रासंगिक बाब विचारात घेतली आहे असे म्हणता येणार नाही. कलम २ (१) (डी) च्या उद्देशासाठी जे महत्त्वपूर्ण आणि प्रासंगिक आहे ते म्हणजे संदर्भित कृत्यात संबंधित व्यक्तीचा सहभाग, आरोपपत्र दाखल करणे आणि परिणामी गुन्ह्याची दखल घेणे. निर्दोष मुक्तता किंवा आरोपमुक्ती याला काही महत्त्व नाही. अपीलकर्त्याच्या संबंधित दोन सहआरोपी व्यक्तींच्या कबुलीजबाबातील संदर्भ हा अपीलकर्ता त्यांच्यासोबत सहआरोपी व्यक्ती असल्याने पूर्णपणे अप्रासंगिक नाही. मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने या प्रकरणात गोळा केलेल्या पुराव्यांच्या मजबूत बाबींवर केलेल्या तपशीलवार चर्चेमुळे या निष्कर्षाला बळकटी मिळते की मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने सर्व संबंधित घटकांवर सारासार विचार केला आहे आणि मंजुरी देण्याच्या बाजूने अंतिम मत तयार करण्यापूर्वी या प्रकरणाचा संपूर्ण दृष्टिकोन लक्षात घेतला आहे. या संदर्भातील युक्तिवादही अयशस्वी ठरतो. अशा प्रकारे, जेव्हा अपीलकर्त्याला खरोखरच फरार घोषित केले गेले होते तेव्हा उच्च न्यायालयाने दिनांक १६.१२.२०२१ रोजी दिलेल्या निर्णयाला आणि दिनांक ०५.११.२०२० रोजीच्या मंजुरी आदेशाला

दिलेले आव्हान नामंजूर करणे आवश्यक होते. तथापि, येथे यापूर्वी निरीक्षण केल्याप्रमाणे, या न्यायालयाने गुणवत्तेच्या आधारे प्रथम या प्रकरणाची तपासणी करणे योग्य मानले आहे कारण उत्तरवादींना नोटीस बजावण्यात आली होती आणि प्रकरणाला न्याय गुणवत्तेच्या आधारे दिला पाहिजे हे दिसून आले आहे. लक्षात आल्याप्रमाणे, अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेले सर्व युक्तिवाद निराधार आहेत आणि येथे दिलेले आव्हान अयशस्वी व्हायला हवे. [परिच्छेद १७.५, १८.१ आणि २२] [११६६-एफ-एच; ११६७-बी; ११६८-बी-सी; ११७०-बी-डी]

महाराष्ट्र राज्य - विरुद्ध - जगन गगनसिंह नेपाळी उर्फ जाग्या आणि अन्य : **(२०११) एस. सी. सी. ऑनलाईन बॉम्बे १०४९ – मंजूर.**

खाजा बिलाल अहमद वि. तेलंगणा राज्य आणि इतर. **: (२०२०) १३ एस. सी. सी. ६३२ :२०२० (१) स्केल ४१ -लागू होत नाही.**

महाराष्ट्र राज्य आणि इतर वि. ललित सोमदत्त नागपाल आणि अन्य. **(२००७) ४ एस. सी. सी १७१: [२००७] २ एससीआर ४७३;** रणजीतसिंग ब्रह्मजीतसिंग शर्मा -विरुद्ध- महाराष्ट्र राज्य आणि अन्य . **: (२००५) ५ एस. सी. सी. २९४: [२००५] ३ एस. सी. आर. ३४५;** जगन्नाथ मिश्रा -विरुद्ध- ओरिसा राज्य **(१९६६) ३ एस. सी. आर. १३४;** मोहिंदर सिंग गिल आणि अन्य - विरुद्ध - मुख्य निवडणूक आयुक्त, नवी दिल्ली आणि इतरः **(१९७८) १ एस. सी. सी ४०५: [१९७८] २ एस. सी. आर २७२;** महाराष्ट्र राज्य -विरुद्ध- कमल अहमद मोहम्मद वकील अन्सारी आणि इतर **(२०१३) १२ एस. सी. सी. १७: [२०१३] ५ एस. सी. आर. १२८;** कविता लंकेश वि. कर्नाटक राज्य आणि इतरः **(२०२१) एस. सी. सी. ऑनलाईन ९५६;** विनोद जी. असरानी -विरुद्ध- महाराष्ट्र राज्यः **(२००७) ३ एस. सी. सी. ६३३: [२००७] २ एस. सी. आर. १०२३;** बलराम कुमावत वि. युनियन ऑफ इंडिया अँड अदर्स **: (२००३) ७ एस. सी. सी. ६२८: [२००३] ३ पूर एससीआर २४;** प्रेम शंकर प्रसाद विरुद्ध बिहार राज्य आणि अन्य **(२०२१) एस. सी. सी. ऑनलाईन एस. सी. ९५५ -संदर्भित.**

<u>निर्णयविधी संदर्भ</u>

[२००७] २ एस. सी. आर. ४७३	**परिच्छेद ६.१**	**मध्ये संदर्भित**
[२००५] ३ एस. सी. आर. ३४५	**परिच्छेद ६.२**	**मध्ये संदर्भित**
[१९६६] ३ एस. सी. आर. १३४	**परिच्छेद ६.४**	**मध्ये संदर्भित**
[१९७८] २ एस. सी. आर. २७२	**परिच्छेद ६.४**	**मध्ये संदर्भित**
[२०१३] ५ एस. सी. आर. १२८	**परिच्छेद ७.४**	**मध्ये संदर्भित**
[२००७] २ एस. सी. आर. १०२३	**परिच्छेद ७.६**	**मध्ये संदर्भित**
[२००३] ३ पूर. एस. सी. आर. २४	**परिच्छेद १२.६**	**मध्ये संदर्भित**

फौजदारी अपील अधिकारिता : फौजदारी अपील क्रमांक ८६९/२०२२.

फौजदारी रिट याचिका क्र ६६७/२०२० मुंबई उच्च न्यायालयाच्या, नागपूर खंडपीठ, नागपूर येथील दिनांक १६.१२.२०२१ रोजीच्या निकाल आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यांतर्फे विनय नवरे, वरिष्ठ अधिवक्ता, मेहूल एम. गुप्ता, आर. पी. गुप्ता.

उत्तरवादींतर्फे अधिवक्ता राहुल चिटणीस, सचिन पाटील, आदित्य ए. पांडे, जिओ जोसेफ, सुश्री श्वेतल शेपाल.

न्यायालयाचा निर्णय यांच्याद्वारे देण्यात आला :-

न्यायमूर्ति दिनेश माहेश्वरी.

अनुमती मंजूर.

२. या अपीलद्वारे, अपीलकर्त्याने मुंबई उच्च न्यायालयाच्या , नागपूर खंडपीठ, नागपूर येथील फौजदारी रिट याचिका क्रमांक ६६७/२०२० मध्ये पारित केलेल्या दिनांक १६.१२.२०२१ च्या निर्णयाला आणि आदेशाला आव्हान दिले आहे, ज्यामध्ये उच्च न्यायालयाने अतिरिक्त पोलिस महासंचालक आणि पोलिस आयुक्त, नागपूर शहर[1] यांनी महाराष्ट्र संघटित गुन्हेगारी नियंत्रण अधिनियम, १९९९[2] च्या कलम २३ (२) अंतर्गत दिनांक ०५.११.२०२० रोजी दिलेल्या आदेशाविरुद्ध त्याने केलेल्या आव्हानाला नामंजूर केले आहे ज्यामध्ये अपीलकर्त्यांसह पाच आरोपींवर भारतीय दंड संहिता, १८६०[3], शस्त्र अधिनियम, १९५९[4] आणि एम. सी. ओ. सी. ए अंतर्गत विविध गुन्ह्यांसाठी सदर पोलीस स्टेशन, नागपुर शहर येथील गुन्हा क्र २५४१/२०२० मध्ये खटला चालविण्यास मंजुरी देण्यात आली होती.

३. सध्याच्या याचिकेची उत्पत्ती नागपूर शहरातील पोलीस स्टेशन सदर येथे दिनांक ०८.०५.२०२० रोजी दाखल केलेल्या तक्रारीत आहे. त्यामध्ये, तक्रारदाराने असा आरोप केला की दिनांक ०२.०५.२०१९ रोजी त्याचे मोतीमहल रेस्टॉरंट, सदर, नागपूर येथून जबरदस्तीने अपहरण करण्यात आले; आणि आरोपींनी चाकू दाखवून धाकदपटशा दाखविला आणि २० लाख रुपयांच्या खंडणीची मागणी केली होती. तक्रारदाराने असा आरोप केला की आरोपी व्यक्तींपैकी तीन जणांना तो ओळखत होता , त्यामधील एक म्हणजे सध्याचे अपीलकर्ता अभिषेक सिंग, तसेच एक अंकित पाली आणि दुसरा रोशन शेख होते. तक्रारदाराने असेही आरोप केले की आरोपी व्यक्तींनी त्याला त्याच्या वडिलोपार्जित मालमत्तेची कागदपत्रे देण्यास आणि दुकान सोपवण्यास सांगितले; त्याला वेळोवेळी ठार मारण्याची धमकी दिली; त्याच्या मुलाला जबरदस्तीने वाहनात नेले; त्याला आणि

1 . यानंतर 'मंजुरी देणारे प्राधिकारी' असे संबोधले जाईल.

2 . थोडक्यात, 'एम. सी. ओ. सी. ए '.

3 . थोडक्यात, 'आय. पी. सी'.

4 . यानंतर 'शस्त्र अधिनियम' असे संबोधले जाईल.

त्याच्या मुलाला ठार मारण्याची भीती निर्माण केली; आणि जबरदस्तीने रु. ९,००० ते ११,००० त्याच्या खिशातून काढले. तक्रारदाराने पुढे आरोप केला की आरोपी व्यक्ती वेळोवेळी पैशांची मागणी करण्यासाठी त्याच्या घरी जात असत आणि भीतीपोटी तो आपले घर सोडून इतर ठिकाणी राहत होता.

३.१. उपरोक्त तक्रारीच्या आधारे, गुन्हा क्रमांक २५१/२०२० हा आय. पी. सी. च्या कलम ३६३, ३६४ए, ३८४, ३८६, ३८७, ३९७ आणि ५०४ अंतर्गत गुन्ह्यांसाठी नोंदवला गेला.

३.२. अटकेच्या भीतीने अपीलकर्त्याने अटकपूर्व जामिनासाठी अर्ज केल्याचे लक्षात येते आणि नागपूरच्या सत्र न्यायाधीशांनी त्याला दिनांक ११.०५.२०२० रोजी *अंतरिम जामीन* मंजूर केला.

३.३ तथापि, दिनांक ०२.०६.२०२० रोजी नागपूर शहरातील गुन्हे शाखेचे अतिरिक्त पोलीस आयुक्त (गुन्हे) यांनी नागपूर शहरातील गुन्हे शाखेच्या पोलीस निरीक्षकांनी गुन्हा क्र २५१/२०२० मधील अपीलकर्त्यासह सहा आरोपी व्यक्तींविरुद्ध एम. सी. ओ सी. ए च्या कलम ३ (१) (ii), ३ (२) आणि ३ (४) समाविष्ट करण्यासाठी सादर केलेल्या प्रस्तावाची तपासणी केली. या अतिरिक्त पोलीस आयुक्तांनी, इतर गोष्टींबरोबरच, दिनांक ०२.०६.२०२० रोजीच्या त्यांच्या मंजुरी आदेशात असे निरीक्षण नोंदवले आहे की, ज्या गुन्ह्यांसाठी तीन वर्षे किंवा त्याहून अधिक कारावासाची शिक्षा निश्चित करण्यात आली होती अशा गुन्ह्यांचा समावेश असलेल्या आरोपींविरोधात एकापेक्षा जास्त आरोपपत्र दाखल करण्यात आले होते; आणि आधीच्या नोंदींवरून असे दिसून आले आहे की आरोपी व्यक्तींनी आय. पी. सी. आणि संबंधित विशेष अधिनियमांतर्गत अत्यंत गंभीर स्वरूपाचे गुन्हे केले होते. अतिरिक्त पोलीस आयुक्तांनी पुढील शब्दयोजनेनुसार मंजुरी देताना आपले समाधान व्यक्त केले आहे :

> "वरील आरोपींविरुद्ध यापूर्वी केलेल्या प्रतिबंधात्मक कार्यवाहीचे अपेक्षित परिणाम दिसून आले नाहीत. अभिलेखानुसार असे दिसते की, आरोपी व्यक्तींचा अंतिम हेतू आर्थिक लाभ मिळवणे, परिसरात वर्चस्व प्रस्थापित करणे, लोकांच्या मनात दहशत निर्माण करणे आणि असा गंभीर गुन्हा करून आर्थिक फायदा आणि इतर फायदे मिळवणे हा आहे. आजपर्यंत अनेक वेळा त्यांच्यावर केलेल्या प्रतिबंधात्मक कार्यवाहीचे अपेक्षित परिणाम दिसून आलेले नाहीत आणि वर नमूद केलेल्या गुन्हेगारांवर अनेक वेळा संघटित मार्गाने प्रतिबंधात्मक कारवाई केल्यानंतरही त्यांनी गंभीर गुन्हे केले आहेत. त्यामुळे, त्यांच्याविरुद्ध केलेल्या प्रतिबंधात्मक कार्यवाहीचे अपेक्षित परिणाम दिसून आले नाहीत हे अगदी स्पष्ट आहे.

मी प्रथमदर्शनी समाधानी आहे की प्रत्येक वेळी वर नमूद केलेल्या आरोपींनी नवीन गुन्हेगारासोबत गुन्हा केला ज्यामुळे गुन्हेगारी संघटना तयार होते आणि एम. सी. ओ सी. ए , १९९९ च्या कलम २३ (१) (ए) अंतर्गत माझ्याकडे असलेल्या अधिकारानुसार वरील आरोपींविरुद्ध एम. सी. ओ सी. ए १९९९ च्या कलम ३ (१) (ii), ३ (२) आणि ३ (४) च्या तरतुदींनुसार तपासासाठी पूर्वमान्यता देण्यासाठी पुरेसे ठोस पुरावे आणि नोंदी उपलब्ध आहेत."

३.४ उपरोक्त मंजुरीच्या संदर्भात एम. सी. ओ. सी. ए. च्या आवाहनानंतर, अपीलकर्त्याने दाखल केलेला अटकपूर्व जामिनाचा अर्ज नागपूरच्या सत्र न्यायाधीशांनी फेटाळला. तथापि, अपीलकर्ता आवाक्याबाहेर असल्यामुळे, त्याला 'फरार' घोषित करत, फौजदारी प्रक्रिया संहिता (क्रिमिनल प्रोसीजर कोड) , १९७३[5] च्या कलम ८२ आणि एम. सी. ओ सी. ए च्या कलम २० (३) अंतर्गत दिनांक १४.१०.२०२० रोजी एक उद्घोषणा जारी करण्यात आली.

३.५ दिनांक ०५.११.२०२० रोजी, अतिरिक्त पोलीस महासंचालक आणि पोलीस आयुक्त, नागपूर शहर यांनी सहाय्यक पोलीस आयुक्त (गुन्हे), गुन्हे शाखा, नागपूर यांच्या एम. सी. ओ. सी. ए च्या कलम २३(२) नुसार दिनांक ३१.१०.२०२० रोजीच्या मंजुरीसाठीच्या प्रस्तावाची तपासणी केली ज्याद्वारे गुन्ह्या क्रमांक २५१/२०२० मधील आरोपींवर आय. पी. सी, शस्त्र अधिनियम तसेच एम. सी. ओ. सी. ए अंतर्गत गुन्ह्यांसाठी खटला चालवण्यासाठी मंजुरी मागण्यात आली होती आणि त्या प्रस्तावानुसार मंजुरी देण्यात आली. दिनांक ०५.११.२०२० रोजीचा मंजुरी आदेश हा सध्याच्या प्रकरणातील वादाचा मुद्दा आहे. त्याच्याशी संबंधित मजकूर, विशेषतः अपीलकर्त्याच्या संबंधित मजकूर खाली नमूद केल्याप्रमाणे उपयुक्त ठरू शकतो :-

". ..हे देखील उघडकीस आले आहे की टोळी प्रमुख आणि आरोपी क्रमांक ५ अभिषेक विरुद्ध सी. आर. पी. सी च्या कलम ११० अंतर्गत सीताबर्डी पोलीस ठाण्यात प्रतिबंधात्मक कारवाई करण्यात आली आहे. हे देखील उघडकीस आले आहे की टोळी प्रमुख त्याच्या गुन्हेगारी संघटनेच्या विविध सदस्यांचा समावेश असलेले गंभीर गुन्हे प्रामुख्याने आर्थिक लाभ आणि इतर फायद्यासाठी करत आहे.

टोळी प्रमुख **रोशन शेख** याने एकूण ९ गुन्हे केले आहेत, ज्यापैकी त्याने आरोपी क्रमांक ५ अभिषेकसोबत संयुक्तपणे ४ गुन्हे केले आहेत, ज्यापैकी ३ प्रकरणांमध्ये न्यायालयात आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे आणि एका सध्याच्या गुन्ह्याचा तपास सुरू आहे.

5 थोडक्यात, 'सीआर. पी. सी'.

अशा प्रकारे हे उघड झाले आहे की एकूण ४ प्रकरणांमध्ये टोळी प्रमुख, आरोपी क्रमांक ५ अभिषेक, आरोपी क्रमांक ४ इरफान खान विरुद्ध न्यायालयात संयुक्तपणे आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे. त्यांच्या गुन्हेगारी संघटनेच्या संदर्भात संयुक्तपणे दाखल केलेली आरोपपत्रे दर्शविणारा तक्ता येथे **परिशिष्ट-ब** म्हणून जोडला आहे.

*** *** ***

आरोपी क्रमांक ५ अभिषेकने एकूण ७ गुन्हे केले आहेत, त्यापैकी त्याने टोळी प्रमुखासह संयुक्तपणे ३ गुन्हे केले आहेत, म्हणजे नंदनवन पोलीस स्टेशन चा गुन्हा क्रमांक ४८२/१५, सीताबर्डी पोलीस स्टेशनचा गुन्हे क्रमांक १९६/१६ आणि गुन्हा क्रमांक ८३/१७ सीताबर्डी आणि त्यांच्या सध्याच्या गुन्हेगारी संघटनेसह संयुक्तपणे एक गुन्हा केला आहे. आरोपी क्र. ५ ने बर्डी पोलीस स्टेशन अंतर्गत आय. पी. सी. च्या कलम ३०७ अंतर्गत उर्वरित २ गुन्हे त्यांच्या गुन्हेगारी संघटनेच्या इतर वेगवेगळ्या सदस्यांसह केले आहेत आणि अंबाझरी पोलीस स्टेशन अंतर्गत शस्त्र अधिनियमाच्या कलम ४/२५ अंतर्गत त्यांच्या गुन्हेगारी संघटनेच्या इतर वेगवेगळ्या सदस्यांसह एक गुन्हा केला आहे आणि आरोपी क्रमांक ५ विरुद्ध वरील सर्व प्रकरणांमध्ये आरोपपत्रे दाखल करण्यात आली आहेत. आरोपी क्रमांक ५ ने सध्याचा एफ. आय. आर. नोंदवल्यानंतर अटकपूर्व जामीन मिळवला होता आणि एम. सी. ओ सी. ए लागू करण्यात आल्यानंतर तो फरार आहे. आरोपी क्रमांक ५ याने केलेले एकूण ७ गुन्हे दर्शविणारा तक्ता यासह **तक्ता-एफ** म्हणून जोडला आहे.

*** *** ***

टोळी प्रमुख आणि आरोपी क्रमांक ५ अभिषेक यांच्याविरोधातही प्रतिबंधात्मक कार्यवाही करण्यात आल्याचे पुढे उघड झाले आहे, परंतु ते व्यर्थ ठरले. टोळी प्रमुख आणि आरोपी क्रमांक ५ आणि ६ यांच्याविरुद्ध शस्त्र अधिनियमांतर्गत गुन्हे देखील नोंदवले गेले आहेत परंतु आर्थिक फायद्यासाठी असे गुन्हे करण्यापासून त्यांना रोखू शकले नाहीत. अशा प्रकारे असे दिसते की एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (डी) आणि (ई) च्या आवश्यक घटकांची पूर्तता झाली आहे.

<u>प्रस्तुत गुन्ह्यात गोळा केलेले पुरावेः</u>

१. हे उघडकीस आले आहे की टोळी प्रमुख आणि आरोपी क्रमांक ३ सलिम काजी यांनी एम. सी. ओ सी. ए च्या कलम १८ अंतर्गत कबुलीजबाब दिला आहे आणि आर्थिक लाभासाठी आणि इतर फायद्यासाठी वरील तरतुदींनुसार दंडनीय असे गंभीर गुन्हे करण्यासाठी स्वीकारलेली कार्यपद्धती उघड केली आहे.

२. असे उघडकीस आले आहे की आरोपी क्रमांक ३ ने त्याच्या कबुलीजबाबात सध्याच्या गुन्हेगारी संघटनेचे इतर सर्व सदस्य सध्याच्या गुन्ह्यात कसे आणि कोणत्या प्रकारे सामील आहेत आणि प्रत्येक सदस्याची नेमकी भूमिका काय आहे आणि आर्थिक फायद्यांसाठी विविध पीडितांची फसवणूक करून अशा गंभीर गुन्ह्यांमध्ये टोळी प्रमुखाने निवडलेली कार्यपद्धती याबद्दल खुलासा केला आहे.

३. टोळी प्रमुखाने त्याचे सर्व बेकायदेशीर कृत्ये, पीडितांची नावे, खंडणीची प्रकरणे आणि आर्थिक फायद्यांसाठी खंडणीसाठी त्याने अवलंबलेल्या ब्लॅकमेलिंगच्या पद्धती देखील उघड केल्या आहेत. तपास अधिकाऱ्यांनी टोळी प्रमुखाच्या बेकायदेशीर घृणास्पद कृत्यांशी संबंधित पुरावा म्हणून अशा सर्व पीडितांची विधाने नोंदवली आहेत. तपास अधिकाऱ्यांनी एकूण २४ साक्षीदारांचे जबाब नोंदवले आहेत.

*** *** ***

मी असे मानण्यास समाधानी आहे की आरोपी क्रमांक १ ते ६ हे 'संघटित गुन्हेगारी संघटनेचे' सदस्य आहेत आणि त्यांनी आर्थिक फायद्यासाठी संयुक्तपणे आणि एकट्याने गंभीर आणि हिंसक गुन्हे केले आहेत. मी असे मानण्यास समाधानी आहे की सदर पोलीस स्टेशन मधील सध्याच्या गुन्ह्यातील २ ते ६ क्रमांकाचे सहआरोपी, टोळी प्रमुख रोशन शेख आणि वरील नावे असलेले इतर सहआरोपी, एम. सी. ओ सी. ए च्या कलम २ (१) (डी) आणि (ई) मध्ये परिभाषित केलेल्या 'चालू ठेवलेले बेकायदेशीर कृत्य' यामध्ये सहभागी आहेत. ते हिंसाचाराचा वापर, हिंसाचाराच्या धमक्या, स्वतःसाठी किंवा इतर कोणत्याही व्यक्तीसाठी आर्थिक लाभ किंवा गैरवाजवी आर्थिक किंवा इतर फायदा मिळविण्यासाठी धमकावणे यासारखे दखलपात्र गुन्हे करून ज्यामध्ये एकट्याने किंवा संयुक्तपणे ३ वर्षे किंवा त्याहून अधिक कारावासाची शिक्षा होते आणि संघटनेचे सदस्य म्हणूनही काम करत आहेत, ज्यांच्या संदर्भात सक्षम न्यायालयात एकापेक्षा जास्त आरोपपत्रे दाखल करण्यात आली आहेत.

*** *** ***

३.६. वरील बाबी लक्षात घेता, मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने आपले समाधान नोंदवले की एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) (डी) आणि २ (१) (ई) च्या सर्व आवश्यक घटकांची पूर्तता करण्यात आली आणि त्यामुळे, एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २३ (२) च्या अंतर्गत, एम. सी. ओ. सी. ए. अंतर्गत गुन्ह्यांसह उपरोक्त गुन्ह्यांसाठी अपीलकर्त्यासह सहा आरोपी व्यक्तींवर खटला चालवण्यासाठी मंजुरी देण्यात आली.

३.७ उपरोक्त मंजुरीनंतर, पोलिसांनी गुन्हा क्रमांक २५१/२०२० मध्ये दिनांक ०७.११.२०२० रोजी आरोपपत्र दाखल केले. यामुळे अपीलकर्त्याने उच्च न्यायालयात रिट याचिका क्रमांक ६६७/२०२० दाखल केली आणि दिनांक ०५.११.२०२० रोजीच्या मंजुरी आदेशावर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले.

४. दिनांक ०५.११.२०२० रोजीच्या आक्षेपित मंजुरी आदेशातील मजकुरावरून लक्षात आले आहे की, इतर फौजदारी प्रकरणांमध्ये अपीलकर्त्याचा पूर्वीचा सहभाग त्यापैकी किमान तीन जणांच्या कथित टोळी प्रमुखाशी संयुक्तपणे होता, हा मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने गुन्हे क्रमांक २५१/२०२० मधील इतर गुन्ह्यांसह एम. सी. ओ. सी. ए. अंतर्गत गुन्ह्यांच्या संबंधित खटला चालवण्यासाठी मंजुरी देताना विचार करण्याचा भाग होता. इतर प्रकरणांमध्ये अपीलकर्त्याचा सहभाग उच्च न्यायालयातही विचारात घेण्यात आला होता. यापुढे लक्षात येईल त्याप्रमाणे, इतर प्रकरणांचे स्वरूप आणि त्यापैकी दोन प्रकरणांचे निकाल हे या अपीलच्या समर्थनार्थ सादर केलेल्या निवेदनाचा एक भाग आहे. त्यामुळे, अपीलकर्ता ज्या प्रकरणांमध्ये गुंतलेला आहे किंवा होता, त्या प्रकरणांची दखल घेणे योग्य ठरेल. गुन्ह्यांच्या स्वरूपासह या प्रकरणांचा तपशील आणि स्थिती आणि आरोपी व्यक्तींची नावे खालीलप्रमाणे आहेतः

<u>अनुक्रमांक १</u>

पोलिस स्टेशनः	सिताबर्डी
गुन्हा क्रमांक आणि तारीखः	३२८३/२०१२, दिनांक १५.०७.२०१२
आरोपी व्यक्तीः	१. अभिषेक सिंग २. केवल पटेल
गुन्हाः	शस्त्र अधिनियमाचे कलम ४/२५ आणि महाराष्ट्र पोलीस अधिनियमाचे कलम १३५
स्थितीः	न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी, नागपूर येथे प्रलंबित आहे.

<u>अनुक्रमांक २</u>

पोलिस स्टेशनः	सिताबर्डी
गुन्हा क्रमांक आणि तारीखः	१३/२०१२, दिनांक ११.०१.२०१२.
आरोपी व्यक्तीः	१. अभिषेक सिंग २. हर्ष मोदी
गुन्हाः	आय. पी. सी चे कलम ३०७, ३४.

स्थितीः	अपीलकर्ता अभिषेक आणि सहआरोपी यांची सत्र न्यायालयाने दिनांक ०९.०५.२०१७ रोजी निर्दोष मुक्तता केली.

<u>अनुक्रमांक ३</u>

पोलिस स्टेशनः	नंदनवन
गुन्हा क्रमांक आणि तारीखः	४८२/२०१५, दिनांक २०.१२.२०१५
आरोपी व्यक्तीः	१. शशांक चौधरी, २. रोशन शेख, ३. पंकज धारवाल, ४. अभिषेक सिंग ५. दिव्यम सम्रित, ६. हर्ष मोदी
गुन्हा :	आय. पी. सी चे कलम १४३, १४७, १४८, १४९, २९४, ३२४, ३२५
स्थितीः	गुन्हा क्रमांक ४८१/२०१५ सह हे एक परस्पर विरोधी प्रकरण होते आणि दोन्ही पक्ष तडजोडीवर आल्यानंतर, उच्च न्यायालयाने आपल्या दिनांक १३.०४.२०१६ रोजीच्या आदेशाद्वारे कार्यवाही रद्दबातल केली.

<u>अनुक्रमांक ४</u>

पोलिस स्टेशनः	सिताबर्डी
गुन्हा क्रमांक आणि तारीखः	१९६/२०१६, दिनांक ०६.०५.२०१६
आरोपी व्यक्तीः	१. समीर शर्मा, २. कम्मू उर्फ कमलेश यादव, ३. अभिषेक सिंग ४.रोशन शेख, ५.जयप्रकाश उर्फ विनोद उर्फ पांडे शुक्ला
गुन्हा:	आय. पी. सी चे कलम १४३, १४७, १४८, १४९, २९४, ३२३, ३२६, ३२४
स्थितीः	आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे आणि खटला प्रलंबित असल्याचे सांगितले जाते.

<u>अनुक्रमांक ५</u>

पोलिस स्टेशनः	सिताबर्डी
गुन्हा क्रमांक आणि तारीखः	५१७/२०१६, दिनांक १८.११.२०१६
आरोपी व्यक्तीः	१. समीर शर्मा, २. अभिषेक सिंग ३. श्रीकांत वानवे ४. शुभम जयस्वाल ५. राकेश सम्रुतवार ६. विष्णू त्रिपाठी ७. राजलन्नन पांडे ८. रामाशंकर मिश्रा ९. मोहम्मद. वसीम
गुन्हाः	आय. पी. सी चे कलम १४३, १४७, १४८, १४९ ३०७ आणि शस्त्र अधिनियमाचे कलम ३/२५.
स्थितीः	आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे आणि खटला प्रलंबित असल्याचे सांगितले जाते.

<u>अनुक्रमांक ६</u>

पोलिस स्टेशनः	सिताबर्डी
गुन्हा क्रमांक आणि तारीखः	८३/२०१७, दिनांक ०८.०३.२०१७
आरोपी व्यक्तीः	१. रोशन शेख, २. सुनील कुरील, ३. कमलेश यादव, ४. दिव्यम समित, ५. रुद्रम सम्रित, ६. अभिषेक सिंग
गुन्हाः	आय. पी. सी चे कलम १४३, १४७, १४८, १४९, ३२३, २९४ आणि ५०६.
स्थितीः	आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे आणि खटला प्रलंबित असल्याचे सांगितले जाते.

<u>अनुक्रमांक ७</u>

पोलिस स्टेशनः	सदर
गुन्हा क्रमांक आणि तारीखः	२५१/२०२०, दिनांक ०८.०५.२०२०.
आरोपी व्यक्तीः	१. रोशन शेख, २. सोहेल खान, ३. सलीम काझी, ४. इरफान खान, ५. अभिषेक सिंग, ६. अंकित पाली

गुन्हाः	आय. पी. सी चे कलम ३६३, ३६४ए , ३८४, ३८६, ३८७, ३९७, ५०४, ५०६, शस्त्र अधिनियमाचे कलम ४/२५ आणि एम. सी. ओ.सी. ए चे कलम ३(१)(ii), ३(२) आणि ३(४).
स्थितीः	हे प्रस्तुत प्रकरण आहे ज्यात आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे.

५. संबंधित पार्श्वभूमीच्या पैलूंची दखल घेतल्यानंतर, आम्ही आता उच्च न्यायालयासमोर केलेल्या निवेदनाचा आणि त्यांनी विचारात घेतलेल्या बाबींचा संदर्भ घेऊ शकतो.

५.१. दिनांक ०५.११.२०२० रोजीच्या मंजुरी आदेशाला आव्हान देताना, अपीलकर्त्याच्या वतीने उच्च न्यायालयासमोर असे आवाहन करण्यात आले होते की मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने कलम २(१) (एफ) नुसार 'संघटित गुन्हेगारी संघटनेच्या' अस्तित्वाबद्दल विशिष्ट समाधान नोंदवलेले नाही; आणि कलम २ (१) (डी), जे 'चालू ठेवलेले बेकायदेशीर कृत्य' परिभाषित करते आणि कलम २ (१) (ई), जे 'संघटित गुन्हेगारी' परिभाषित करते, त्यातील घटकांच्या कथित अस्तित्वाचे केवळ समाधान हे मंजुरीसाठी पुरेसे नव्हते. दुसऱ्या शब्दांत, असा युक्तिवाद होता की एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २३ (२) च्या संदर्भात मंजुरी देण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही, कारण एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) (एफ) द्वारे परिभाषित 'संघटित गुन्हेगारी संघटनेच्या' अस्तित्वाच्या महत्वाच्या विधानाची पूर्तता झाली नाही.

५.२. उच्च न्यायालयाने पार्श्वभूमीच्या पैलूंची दखल घेतली, ज्यात अपीलकर्त्याशी संबंधित तथ्ये आणि इतर विविध प्रकरणांमध्ये त्याचा सहभाग, त्यापैकी काही टोळी प्रमुख रोशन शेख आणि इतर व्यक्तींशी संबंधित आहेत. उच्च न्यायालयाने दि. ०५/११/२०२० रोजी च्या मंजुरी आदेशातील मजकुराची देखील तपासणी केली आणि त्यात कोणताही कायदेशीर दोष किंवा कमतरता न आढळल्यानंतर, रिट याचिका फेटाळताना हे स्पष्ट केले कि आदेशात मांडण्यात आलेली कोणतीही निरीक्षणे न्यायचौकशीवर प्रभाव टाकणार नाहीत किंवा न्यायचौकशी पूर्वग्रहदूषित करणार नाहीत किंवा अपीलकर्त्याचा कोणताही वैध बचाव अग्रहक्काच्या जोरावर घेता येणार नाही. उच्च न्यायालयाने, इतर गोष्टींबरोबरच, खालीलप्रमाणे निरीक्षण नोंदवले, निर्णय दिला आणि निष्कर्ष काढलाः-

"१३. उपरोक्त अटींच्या नुसार, समाधान झाल्याची नोंद घेतल्यानंतरच मंजुरी

प्राधिकाऱ्याने, उक्त अधिनियमाच्या कलाम २३ (२) अन्व्ये, श्री. मिश्रा, विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता यांनी लक्ष केंद्रित केलेल्या युक्तिवादानुसार आणि या आदेशातील परिच्छेद क्र. ५ मध्ये नमूद केल्यानुसार, उपरोक्त अटींच्या अनुसार आणखी समाधान झाल्याची नोंद घेतली आहे. अगदी उतारा सुद्धा हे स्पष्ट करते की आवश्यक घटकांच्या अस्तित्वाबद्दलचे समाधान हे "पुढे दिलेली निरीक्षणे लक्षात घेऊन" करण्यात आलेले आहे. समाधान हे केवळ उक्त अधिनियमाच्या कलम २(डी) आणि २(ई) च्या घटकांपुरते मर्यादित नसून सर्वसाधारणपणे उक्त अधिनियमाच्या घटकांपुरते मर्यादित असेल तरीहि, उपरोक्त उद्धृत भागातील उक्त अधिनियमाच्या कलम २ (डी) आणि २ (ई) कडे विशेष निर्देश करण्यात आला असावा.

१४. त्यामुळे, केवळ वर उद्धृत केलेल्या भागाच्या वाचनाच्या आधारे, असे म्हणणे योग्य ठरणार नाही की मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने एकतर बुद्धिचा वापर केला नाही अथवा उक्त अधिनियमाच्या कलम २ (एफ) अंतर्गत परिभाषित केल्याप्रमाणे 'संघटित गुन्हेगारी संघटना' च्या अस्तित्वाबद्दल कोणतेही समाधान किंवा हे आरोपी व्यक्ती याचिकाकर्त्यासह या संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा भाग आहेत किंवा त्याचे सदस्य आहेत याचे समाधान नोंदवण्यात अयशस्वी ठरले आहे. आक्षेपित मंजुरीचा आदेश संपूर्णतः वाचला पाहिजे आणि काही कापलेल्या भागाच्या आधारे, मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकरणाने उक्त अधिनियमाच्या कलम २(१) च्या आवश्यकतांनुसार, अभिकथितपणे बुद्धिचा वापर न केल्याबद्दल, कोणताही युक्तीवाद केला जाऊ शकत नाही किंवा कमीत कमी तो टिकू शकत नाही. याव्यतिरिक्त, श्री. मिश्रा, विद्वान ज्येष्ठ वकील यांनी उपस्थित केलेला युक्तिवाद केवळ वर उद्धृत केलेल्या भागावरच लक्ष केंद्रित करत नाही, उक्त अधिनियमाच्या कलम २ (एफ) च्या अनुसार संघटित गुन्हेगारी संघटनेचे अस्तित्वच नाही एवढेच नव्हे तर आरोपी व्यक्ती याचिकाकर्त्यासह अशा संघटनेचे सदस्य आहेत आणि त्यांनी आर्थिक आणि इतर फायद्यांसाठी एकट्याने किंवा संयुक्तपणे गंभीर आणि हिंसक गुन्हे केले आहेत याबद्दल आक्षेपित मंजुरी आदेशात नोंदवलेल्या विशिष्ट समाधानाकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष

करण्याचा कल आहे. त्यामुळे, आमचे समाधान झाले की आमच्यासमक्ष आता आग्रहाने मांडलेल्या आक्षेपित मंजुरी आदेशात हस्तक्षेप करण्याची आवश्यकता नाही.

१५. तथापि, वरिष्ठ अधिवक्ता श्री. मिश्रा यांच्या विनंतीवरून, आम्ही स्पष्ट करतो की या आदेशातील निरीक्षणे केवळ प्रथमदर्शनी असून या आदेशातील कोणत्याही गोष्टीचा अंधुक उद्देश खटल्याच्या गुणवत्तेवर प्रभाव पाडणे किंवा पूर्वग्रहदूषित करणे किंवा अशा खटला सुरु असताना याचिकाकर्त्याला उपलब्ध असलेला कोणतेही वैध बचाव अग्रहक्काच्या जोरावर घेण्याकरिता नाही.

१६. त्यामुळे ही याचिका फेटाळण्यात येते. न्यादेश रद्द केला जातो. खर्चाबाबत कोणताही आदेश नाही."

६. उच्च न्यायालयाच्या न्यायनिर्णय आणि आदेश तसेच दिनांक ०५/११/२०२० रोजी च्या मंजुरी आदेशाला आव्हान देत, अपीलकर्त्याच्या विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताने आम्हाला महाराष्ट्र संघटित गुन्हेगारी नियंत्रण अधिनियम, १९९९ च्या योजने संदर्भात तसेच प्रकरणातील अभिलेखाबाबत आणि विचारात घेण्यासाठी विविध प्रकारचे निवेदन आमच्या पुढे मांडले आहे, ज्यांचा सारांश खालीलप्रमाणे केला जाऊ शकतोः

६.१. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या विविध तरतुदींच्या संदर्भात, विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता यांनी प्रारंभिक निवेदन केले आहे की हा कायदा कठोर परिणामांचा आहे, जेथे कलम ३ अंतर्गत केवळ किमान कालावधीची शिक्षाबाबत तरतूद केली जात नाही, तर संप्रेषणांचा गतिरोध (कलम १४) ; सी. आर. पी. सी. आणि भारतीय पुरावा अधिनियम, १८७२[6] मध्ये समाविष्ट असलेल्या सामान्य नियमांना अधिभावी ठरणारे पुराव्याचे विशेष नियम, ज्याने आरोपींवर पुराव्याचा उलट भार टाकण्यात येतो (कलम १७); पोलिस अधिकाऱ्या समक्ष केलेल्या कबुलीजबाबांचा वापर (कलम १८); मालमत्तेचे समपहरण आणि जप्ती (कलम २०) आणि सी. आर. पी. सी. च्या सुधारित बजावणीने अनेक संरक्षनांची वरचढ करण्यात आली; यासारख्या असाधारण स्वरूपाच्या अनेक उपाययोजनांची तरतूद करण्यात आली आहे. विद्वान अधिवक्ता यांनी असे सादर केले की कठोर आणि गंभीर परिणाम पाहता, या न्यायालयाने स्पष्टपणे तरतूद केली आहे

6 यापुढे 'पुरावा कायदा' म्हणून संबोधले जाणार.

की, एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदींचा न्यायालयांनी काटेकोरपणे अर्थ लावला पाहिजे; आणि संबंधित प्राधिकाऱ्यांनी त्याचे काटेकोरपणे पालन केलेच पाहिजे. विद्वान अधिवक्ताने **स्टेट ऑफ महाराष्ट्र आणि इतर -विरुद्ध- ललित सोमदत्त नागपाल आणि इतर: (२००७) ४ एस. सी. सी. १७१,** या प्रकरणातील निर्णयाचा विशेषतः त्यातील परिच्छेद ६२ चा, संदर्भ दिला आहे.

६.२. विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता यांनी पुढे असे सादर निवेदन केले आहे की, एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) (ई) आणि २ (१) (एफ) सह कलम २(१) (डी) च्या आधारे, त्याच्या तरतुदींचा वापर करण्यासाठी, अ) हिंसा आणि ब) आर्थिक लाभ किंवा इतर तत्सम लाभ मिळवण्याचा उद्देश अशा दुहेरी आरोपांसह किमान दोन आरोपपत्रे दाखल करणे आवश्यक आहे. विद्वान अधिवक्ता यांनी असे सादर निवेदन केले की या दुहेरी गरजा लक्षात घेता, फिर्यादी पक्ष अशा प्रकरणांवर अवलंबून राहू शकत नाही जेथे आरोप केवळ हिंसाचाराशी संबंधित आहेत परंतु आर्थिक किंवा इतर लाभ मिळवण्याच्या उद्देशाशी संबंधित नाहीत. **रणजितसिंग ब्रह्मजीतसिंग शर्मा -विरुद्ध- स्टेट ऑफ महाराष्ट्र अन्य : (२००५) ५ एस. सी. सी. २९४,** या खटल्यातील या न्यायालयाच्या न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद २४ चा विद्वान अधिवक्ताने विशेषतः संदर्भ दिला आहे.

६.३. सध्याच्या खटल्यातील तथ्यांच्या संदर्भात, अपीलकर्त्याच्या विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताने ठामपणे असा युक्तिवाद केला आहे की उत्तरवादींच्या भूमिकेनुसार सुद्धा आर्थिक लाभाशी संबंधित आरोप हे केवळ गुन्हा क्रमांक २५१/२०२० च्या प्रस्तुत प्रकरणात आले आहेत आणि इतर प्रकरणांमध्ये नाही. त्यामुळे, विद्वान अधिवक्तानुसार, आर्थिक किंवा तत्सम लाभ मिळवण्याच्या उद्देशाने दोन किंवा अधिक प्रकरणांमध्ये अपीलकर्त्याच्या सहभागाची प्रारंभिक आवश्यकता अस्तित्वात नसल्यामुळे, जरी ती प्रकरणे त्यांच्या दर्शनी मूल्यावर घेतली गेली असली तरी, एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदी सध्याच्या प्रकरणाला लागू होत नाहीत.

६.४. मंजुरी आदेशातील मजकूर आणि उत्तरवादींच्या भूमिकेच्या संदर्भात, विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता यांनी असे सादर निवेदन केले आहे की मंजुरी आदेशाचा आधार बनणारी प्रकरणे कोणत्याही आर्थिक लाभाशी संबंधित नव्हती किंवा आक्षेपित आदेशात असा कोणताही विचार करण्यात आला नव्हता परंतु अंतिम भागात, मंजुरी देणाऱ्या

प्राधिकारीने 'आर्थिक लाभ किंवा अनुचित आर्थिक किंवा इतर लाभ मिळवण्यासाठी' या शब्दप्रयोगाचा अगदी यांत्रिकरित्या वापर केला होता. विद्वान अधिवक्ता यांच्यानुसार, पर्यायी, म्हणजे ' or (किंवा)' च्या वापराला कोणताही आधार नाही आणि अशा प्रकारे, आक्षेपित आदेश हा जेथे मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकारीचे प्रस्ताव, एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) (एफ) च्या प्रारंभिक आवश्यकतांची पूर्तता करत नाहीत तेथे निराधार असतो. विद्वान अधिवक्ता यांनी **जगन्नाथ मिश्रा -विरुद्ध- स्टेट ऑफ ओरिसा : (१९६६) ३ एस. सी. आर. १३४** या प्रकरणातील निर्णयाचा संदर्भ दिला आहे आणि सादर निवेदन केले आहे की अधिनियमातील शब्दप्रयोग तथ्यांना योग्य प्रकारे लागू न करता, केवळ वापर करणे चालवून घेता येणार नाही, विशेषतः ज्या प्रकारणांमध्ये एखाद्या व्यक्तीच्या स्वातंत्र्याचा प्रश्न गुंतलेला आहे. अशा प्रकारे, विद्वान अधिवक्ता यांच्या नुसार, 'इतर फायद्याचा' असा कोणताही घटक नसल्यामुळे आणि हे शब्द स्वछंद आणि औपचारिक पद्धतीने वापरण्यात आल्याने, अभियोग पक्षाला त्यावर विसंबून राहण्याचा अधिकार नाही. असा देखील युक्तिवाद करण्यात आला आहे की, खरे तर, या न्यायालयासमोर सादर करण्यात आलेला 'अन्य फायद्या' चा युक्तिवाद हा पश्चातबुद्धी असून मंजुरीच्या आदेशात नोंदवलेल्या कारणांवर सुधारणा करण्याचा प्रयत्न आहे, जो या न्यायालयाच्या **मोहिंदर सिंग गिल आणि अन्य -विरुद्ध- चिफ इलेक्शन कमिशनर, न्यू दिल्ली आणि इतर : (१९७८) १ एस. सी. सी ४०५** या प्रकरणातील निर्णयाच्या दृष्टीने पूर्णपणे अस्वीकार्य आहे.

६.५. सादर निवेदनाच्या इतर भागात, विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताने, विशेषतः गुन्हा क्र. १३/२०१२ आणि गुन्हा क्र. ४८२/२०१५ शी संबंधित प्रकरणांचा संदर्भ दिला आहे आणि असे सादर निवेदन केले आहे की, गुन्हा क्र. १३/२०१२ शी संबंधित प्रकरणामध्ये अपीलकर्त्याला खरे तर न्यायचौकशी न्यायालयाने निर्दोष मुक्त केले होते, तर गुन्हा क्र. ४८२/२०१५ शी संबंधित प्रकरणामध्ये उच्च न्यायालयाने कार्यवाही रद्द केली होती, या कारणास्तव या प्रकरणांचा अजिबात विचार केला जाऊ शकत नाही. असे सादर करण्यात आले आहे कि निर्दोष मुक्तता आणि रद्दबातलपणा असूनही अशा प्रकरणांवर अवलंबून राहण्याची विशिष्ट कारणे आक्षेपित आदेशात द्यायला हवी होती. त्यामुळे, पुन्हा एकदा, विद्वान अधिवक्ता यांनी असे सादर केले कि मंजुरी देणारा आदेश रद्द

होण्यास पात्र आहे.

६.६. विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता यांनी पुढे असे सादर केले आहे की मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकार्याने एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम १८ अंतर्गत नोंदविण्यात आलेल्या कबुलीजबाबांवर भरवसा ठेवला असून हे स्वयंसेवेचा वापर म्हणून करता येऊ शकत नव्हते. कोणत्याही परिस्थितीत, विद्वान अधिवक्तानुसार, एम. सी. ओ. सी. ए. ला लागू असलेल्या आरोपांसह दोन आरोपपत्रित प्रकरणांची कमाल गरज पूर्ण केल्याशिवाय, एका प्रकरणातील कबुलीजबाबांची संख्या पुरेशी मानली जाऊ शकत नाही. विद्वान अधिवक्ता यांनी सादर केले आहे की, कोणतेही आदेश, संबंधित बाबींकडे दुर्लक्ष करून, अप्रासंगिक तथ्यांच्या आधारे पुढे जात असताना, एम. सी. ओ. सी. ए. लागू करण्यासारखे गंभीर परिणाम धारण करित असेल तर, ते मंजूर केले जाऊ शकत नाहीत आणि त्याकरिता **खजा बिलाल अहमद -विरुद्ध- स्टेट ऑफ तेलंगणा आणि इतर : (२०२०) १३ एस सी सी ६३२** प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयाचा संदर्भ देण्यात आला आहे. विद्वान अधिवक्ता असे सादर करतात कि, जेव्हा सध्याच्या प्रकरणात अप्रासंगिक तथ्य वगळली जातात, तेव्हा मंजुरीचा आदेश या आधारावर कोसळतो आणि रद्द होण्यास पात्र ठरतो.

६.७. अपीलकर्ता फरार होता या उत्तरवादींच्या आरोपांच्या संदर्भात, असे सादर करण्यात आले आहे की अपीलकर्त्याचा फरार होण्याचा किंवा न्यायालयीन प्रक्रीयेस सामोरे न जाण्याचा कोणताही हेतू नव्हता आणि तो नेहमीच नागपूरमध्ये उपलब्ध असून या न्यायालयासमोर प्रतिज्ञापत्र देण्यासाठी दिल्लीला गेला होता. असा युक्तिवाद करण्यात आला आहे की अपीलकर्ता, पूर्वीच्या इतर प्रकरणांप्रमाणेच, तपासात आणि न्यायचौकशी न्यायालयास पूर्ण सहकार्य करेल, परंतु अपीलकर्त्याच्या मूलभूत अधिकार गंभीरपणे अतिक्रमण करणाऱ्या एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कठोर तरतुदींचे स्वछंद, बेकायदेशीर आणि दुर्भावनापूर्ण आवाहन, अपीलकर्त्याच्या अभिकथित फरारतेमुळे विधिग्राह्य करता येऊ शकत नाही; आणि सरकार हे केवळ खोटा पूर्वग्रह निर्माण करण्याचा आणि केवळ त्याच्या स्वछंदी आणि बेकायदेशीर मंजुरी आदेशाचे समर्थन करण्याचा प्रयत्न करीत होते.

७. उत्तरवादी-सरकारच्या विद्वान अधिवक्ताने अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेल्या

निवेदनाला प्रत्युत्तर देत तथ्यपत्रकाच्या तपशीलवार पणे संदर्भ दिल्या नंतर, इतर गोष्टींबरोबरच, खालीलप्रमाणे युक्तिवाद केला आहेः

७.१. सरकार तर्फे विद्वान अधिवक्ता यांनी सर्वप्रथम ठामपणे असा युक्तिवाद केला आहे कि, एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २०(३) सह कलम ८२ फौ. प्र. सं. अंतर्गत अपीलकर्त्याला फरार घोषित करण्यात आले आहे, हि वस्तुस्थिती लक्षात घेता तो भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद १३६ खाली या न्यायालयाकडून कोणताही दिलासा मिळण्यास पात्र नाही. विद्वान अधिवक्ता असे सादर करतात कि, जेव्हा अपीलकर्त्याने स्वतः कायद्याच्या अधीन न होण्याचा निर्णय घेतला असल्याने, एम. सी. ओ. सी. ए. लागू होत असून वैयक्तिक स्वातंत्र्याशी संबंधित सर्व निवेदने रद्द होण्यास पात्र आहेत.

७.२. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या आवाहना साठी विहित केलेल्या अटींकडे वळत, विद्वान अधिवक्ता यांनी गुन्हा क्रमांक ४८२/२०१५ (पोलीस स्टेशन नंदनवन), गुन्हा क्रमांक १९६/२०१६ (पोलीस स्टेशन सीताबर्डी) आणि गुन्हा क्रमांक ८३/२०१७ (पोलीस स्टेशन सीताबर्डी) यामधील उपरोक्त तीन प्रकरणांचा संदर्भ देत सादर केले आहे की या सर्व प्रकरणांमध्ये आरोपपत्र दाखल केले गेले आहे आणि म्हणूनच, कलम २ (१) (ई) च्या संदर्भात एकापेक्षा जास्त आरोपपत्राची आवश्यक अट योग्यरित्या पूर्ण करण्यात आलेली आहे. विद्वान अधिवक्ता यांनी पुढे असा युक्तिवाद केला आहे की गुन्हेगारी प्रकरणांपैकी एक प्रकरण रद्द करण्यात आले आहे आणि दुसऱ्याचा शेवट दोष मुक्तेत झाला आहे, ही तथ्ये, अपीलकर्ता एम. सी. ओ. सी. ए च्या कलम २ (१) (डी) च्या संदर्भात 'चालू ठेवलेले बेकायदेशीर कृत्य' मध्ये गुंतलेला होता की नाही या प्रश्नावर निर्णय घेण्यासाठी महत्वाची विचार करण्या लायक बाब नाही.

७.२.१. निर्दोष मुक्ततेमध्ये शेवट झालेल्या खटल्याच्या संदर्भात, सरकार तर्फे अधिवक्ता यांनी अशी तथ्ये देखील निदर्शनास आणून दिली आहेत की त्यात, एक साक्षीदार उलटला असून इतर साक्षीदार पुढे आले नाहीत; आणि सादर केले आहे की खरं तर, एम. सी. ओ. सी. ए अशा धोक्याला आळा घालण्याचा प्रयत्न करते जिथे साक्षीदार अभियोग पक्षाच्या बाजूने उभे नसल्यामुळे गुन्हेगार निर्दोष सुटतात. विद्वान अधिवक्ता यांच्यानुसार, सध्याच्या प्रकरणात एम. सी. ओ. सी. ए. योग्यरित्या लागू केले गेले आहे हे दर्शविण्यासाठी हि बाब पुरेशी आहे.

७.३. सरकार तर्फे विद्वान अधिवक्ता यांनी, पुढे असा युक्तिवाद केला आहे की, एम. सी. ओ. सी. ए. चे आवाहन करण्यासाठी संदर्भित गुन्ह्यात अपीलकर्त्याचा सहभाग नसल्याबद्दलचे युक्तिवाद योग्य नाहीत आणि अपीलकर्त्याच्या वतीने 'इतर फायदा' या शब्दप्रयोगाचा सुचवलेला अर्थ लावणे देखील योग्य नाही. उत्तरवादी - सरकार तर्फे विद्वान अधिवक्ता यांनी **स्टेट ऑफ महाराष्ट्र -विरुद्ध- जगन गगनसिंह नेपाळी उर्फ जग्या आणि अन्य : (२०११) एस. सी. सी. ऑनलाईन बॉम्बे १०४९** या प्रकरणातील मुंबई उच्च न्यायालयाच्या पूर्ण न्यायपीठ द्वारे देण्यात आलेल्या न्यायनिर्णयाचा संदर्भ देत असे सादर केले आहे की त्यात, मुंबई उच्च न्यायालयाने असे प्रतिपादन केले आहे की शारीरिक अपराधांचे गुन्हे हे वर्चस्व प्रस्थापित करण्याच्या हेतूने केलेले गुन्हे असू शकतात आणि ज्यामुळे आर्थिक लाभ किंवा फायद्याव्यतिरिक्त इतर प्राप्ती होऊ शकते.

७.४. विद्वान अधिवक्ता यांनी **स्टेट ऑफ महाराष्ट्र -विरुद्ध- कमल अहमद मोहम्मद वकील अन्सारी आणि इतर : २०१३ (१२) एस. सी. सी. १७** या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयाचा देखील संदर्भ देत असे सादर केले आहे कि एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २३(२) अंतर्गत मंजुरी देताना निश्चितपणे मंजुरी देताना कबुलीजबाब देणारे विधान निश्चितपणे विचारात घेतला जाऊ शकते. विद्वान अधिवक्ता असे सादर करतात कि, टोळीचा नेता आणि इतर सहआरोपी व्यक्तींचे कबुलीजबाब देणारी विधाने अपीलकर्त्याची भूमिका 'संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा' सक्रिय सदस्य म्हणून थेट उघड करतात. अशा प्रकारे, सध्याच्या प्रकरणात, कबुलीजबाब केवळ कबुलीजबाब देणारा आणि सहआरोपी यांच्या पुरतेच मर्यादित आहेत; आणि मंजुरीच्या आदेशात त्यांचा वापर करणे चुकीचे असू शकत नाही. विद्वान अधिवक्ता यांनी असेही सादर केले आहे की मंजुरी देताना कबुलीजबाब देणारी विधाने वापरण्यास एम. सी. ओ. सी. ए. मध्ये कोणतीही बंदी नाही आणि कोणत्याही परिस्थितीत, या प्रकरणाचा प्रथमदर्शनी दृष्टिकोन तयार करताना आणि मंजुरी देण्याच्या प्रश्नाचे परीक्षण करताना मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याद्वारे ते उपयोगात आणले जाऊ शकते. विद्वान अधिवक्ता यांनी असेही भर घातली आहे आहे की कबुलीजबाब देणाऱ्या विधानांच्या विश्वासार्हतेच्या प्रश्नावर, मंजुरी देण्याच्या टप्प्यावर निर्णय घेतला जाऊ शकत नाही आणि त्यावर साक्षीदारांची तपासणी केली जाते तेव्हाच खटल्याच्या वेळी निर्णय घेतला जाऊ शकतो.

७.५. विद्वान अधिवक्ता यांनी सादर केले आहे की जेव्हा मंजुरी प्रदान करणाऱ्या प्राधिकारी समक्ष प्रस्तुत करण्यात आलेले तथ्य एखाद्या गुन्ह्याच्या किंवा संघटित गुन्ह्याच्या संदर्भात विश्वासार्ह माहितीची उपस्थिती दर्शवते, तेव्हा त्यावर नेहमीच विश्वास ठेवला जाऊ शकतो; आणि याकरिता **कविता लंकेश -विरुद्ध- स्टेट ऑफ कर्नाटक आणि इतर : (२०२१) एस. सी. सी. ऑनलाईन ९५६** या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयाचा संदर्भ देण्यात आला आहे.

७.६. सादर निवेदनाच्या आणखी एका भागात, सरकार तर्फे विद्वान अधिवक्ता यांनी असा युक्तिवाद केला की मंजुरीची वैधता नेहमी न्यायचौकशी न्यायालय द्वारे खटल्याच्या दरम्यान निर्धारित केली जाऊ शकते, जिथे मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकारीची तपासणी, आरोपीस त्याची उलटतपासणी करण्याची संधी देऊन केली जाऊ शकते. विद्वान अधिवक्ता यांनी **विनोद जी. असरानी -विरुद्ध- स्टेट ऑफ महाराष्ट्र : (२००७) ३ एस. सी. सी. ६३३ या खटल्यातील** या न्यायालयाच्या निर्णयावर भर देत असा युक्तिवाद केला आहे की याचिकाकर्त्याला खटल्याच्या वेळी ही संधी उपलब्ध असल्यामुळे मंजुरी आदेशात कोणत्याही प्रकारचा हस्तक्षेप करण्याची गरज नाही.

८. आम्ही परस्परविरोधी करण्यात आलेल्या युक्तिवादांचे चिंतापूर्वक विचार करून अस्तित्वात असलेल्या अधिनियमाच्या संदर्भात अभिलेखावरील तथ्यांची तपासणी केली आहे.

९. परस्परविरोधी युक्तिवाद हाताळताना, उद्दिष्टे आणि कारणांचे विधान तसेच महाराष्ट्र संघटित गुन्हेगारी नियंत्रण अधिनियम, १९९९ ची उद्देशिका आणि संदर्भाधिन संबंधित तरतुदींची नोंद घेणे समयोचित आहे.

९.१. या अधिनियमितीसाठी उद्दिष्टांचे आणि कारणांचे विधान खालीलप्रमाणे आहेः -

" उद्दिष्टे आणि कारणांची विधाने

अलिकडच्या काही वर्षांमध्ये संघटित गुन्हेगारीच्या रुपाने एक गंभीर धोका आपल्या समाजापुढे उभा राहिला आहे. ही गुन्हेगारी आंतरराष्ट्रीय पातळीवर चालत असून सुपारी घेऊन हत्या करणे, जबरीने पैसे उकळणे, निषिद्ध वस्तूंचा चोरटा व्यापार करणे, अंमली द्रव्यांचा अवैध व्यापार करणे, खंडणीसाठी अपहरण करणे, सुरक्षा

पुरविण्याच्या नावाखाली पैसा गोळा करणे व फसवून पैसा लुबाडणे, इत्यादी व्यवहारांमधून निर्माण होणाऱ्या अवैद्य संपत्तीद्वारे तिला खतपाणी मिळत आहे. या संघटित गुन्हेगारीमधून निर्माण होणाऱ्या अवैध व काळ्या पैशांचे प्रमाण प्रचंड आहे आणि त्याचा आपल्या अर्थव्यवस्थेवर अतिशय विपरित परिणाम झालेला आहे. सर्वसाधारणत: असे दिसून आले आहे की, संघटित गुन्हेगारी संघटना दहशतवादी टोळयांशी संगनमत करतात आणि अंमली द्रव्यांच्या व्यवहारातून जन्माला येणारा दहशतवाद जोपासतात. ह्या दहशतवादाचे हातपाय राष्ट्राच्या सीमेपलिकडेही पसरलेले असतात. राज्यात या संघटित गुन्हेगारी टोळ्या कार्यरत आहेत असे वाटण्यास सबळ कारण होते आणि म्हणून त्यांच्या कृत्यांना तात्काळ आळा घालण्याची गरज होती.

असेही निदर्शनास आले होते की, हे संघटित गुन्हेगार आपली गुन्हेगारी कृत्ये करताना फार मोठ्या प्रमाणात दूरध्वनी आणि अन्य संदेशवहन साधनांद्वारे संपर्क साधत असतात. घडलेल्या गुन्ह्यांसंबंधीचा पुरावा मिळविण्यासाठी किंवा अशा गुन्ह्यांस प्रतिबंध करण्यासाठी असे संदेश मध्ये पकडणे ही कायद्याच्या अंमलबजावणीच्या तसेच न्यायदानाच्या दृष्टीने अनिवार्य गरज ठरणार होती.

२. सध्याची कायद्याची चोकड, म्हणजे दंडविषयक, प्रक्रियात्मक कायदे आणि चौकशी करून निवाडा करण्याची, म्हणजेच अभिनिर्णय करण्याची पद्धती ही या संघटित गुन्हेगारीच्या संकटाला आळा घालण्याच्या किंवा त्यावर नियंत्रण ठेवण्याच्या दृष्टीने काहीशी अपुरीच होती. म्हणून शासनाने या संघटित गुन्हेगारीच्या संकटाला आळा घालण्यासाठी, विवक्षित, परिस्थितीत दूरध्वनी, इलेक्ट्रॉनिक किंवा मौखिक संदेशावरील संदेश पकडण्याच्या तरतुदींसह अधिक कडक आणि जरब बसविणाऱ्या तरतुदी असणारा विशेष कायदा करण्याचे ठरविले होते. त्यांचे उद्दिष्ट साध्य करणे हा या कायद्याचा उद्देश आहे."

९.२. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या उद्देशिकेचा संबंधित भाग, ज्याने त्याच्या पूर्ववर्ती अध्यादेशाची जागा घेतली, तो खालीलप्रमाणे आहेः-

"संघटित गुन्हेगारी किंवा टोळी यांच्या गुन्हेगारी कृत्यास प्रतिबंध करण्यासाठी, त्यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी आणि त्यांना तोंड देण्यासाठी आणि तत्सबंधातील किंवा तद्नुषंगीक बाबींसाठी विशेष तरतुदी करण्याकरिता अधिनियम."

९.३. कलम २ (१) च्या खंड (डी), (ई) आणि (एफ) मध्ये अनुक्रमे 'चालू ठेवलेले बेकायदेशीर कृत्य', 'संघटित गुन्हेगारी' आणि 'संघटित गुन्हेगारी संघटना' या शब्दप्रयोगांना नेमून दिलेल्या संबंधित व्याख्या आणि त्यांचा अर्थ खालीलप्रमाणे आहेतः-

२. **व्याख्या.** (१) या अधिनायमात संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,-

*** *** ***

(डी) " चालू ठेवलेले बेकायदेशीर कृत्य" याचा अर्थ, ज्याच्या बाबतीत मागील दहा वर्षांच्या कालावधीत, एकापेक्षा अधिक आरोपपत्रे सक्षम न्यायालयापुढे दाखल करण्यात आलेली असतील आणि अशा अपराधाची त्या न्यायालयाने दखल घेतलेली असेल असे संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा सदस्य म्हणून किंवा अशा संघटनेच्या वतीने एकट्याने किंवा संयुक्तपणे हाती घेतलेले, दखलपात्र अपराध असून तीन किंवा त्याहून अधिक वर्षांच्या कारावासाच्या शिक्षेस पात्र असलेले व त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या कायद्याद्वारे प्रतिषिद्ध ठरविण्यात आलेले कृत्य, असा आहे;

(ई) " संघटित गुन्हेगारी " याचा अर्थ, एखाद्या व्यक्तीने अवैध मार्गांनी आर्थिक लाभ मिळविण्याच्या किंवा स्वतःसाठी किंवा कोणत्याही अन्य व्यक्तींसाठी गैरवाजवी आर्थिक किंवा इतर फायदा मिळविण्याच्या किंवा उठाव करण्याला प्रोत्साहन देण्याच्या उद्देशाने एक तर संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा सदस्य म्हणून किंवा अशा संघटनेच्या वतीने एकट्याने किंवा संयुक्तपणे हिंसाचाराचा वापर करून किंवा हिंसाचार करण्याची धमकी देऊन किंवा धाकदपटशा किंवा जबरदस्ती करून किंवा अन्य बेकायदेशीर मार्गांनी चालू ठेवलेले कोणतेही बेकायदेशीर कृत्य, असा आहे;

(एफ) “ संघटित गुन्हेगारी संघटना" याचा अर्थ, संघटना किंवा टोळी म्हणून एकट्याने किंवा संयुक्तपणे संघटित गुन्हेगारी कृत्ये करणारा दोन किंवा अधिक व्यक्तींचा गट, असा आहे.”

९.४. संघटित गुन्ह्यासाठी गुन्ह्याचे स्वरूप आणि गुन्हेगारांच्या सहभागाचे स्वरूप या बाबत उपबंधित केलेल्या वेगवेगळ्या शिक्षा विनिर्दिष्ट केल्या आहेत, त्या खालीलप्रमाणे आहेतः -

"३. संघटित गुन्ह्यासाठी शिक्षा. - (१) जी कोणी व्यक्ती संघटित गुन्हेगारीचा अपराध करील ती ,-

(i) जर अशा अपराधामुळे कोणत्याही व्यक्तीचा मृत्यू झाला असेल तर, मृत्युदंडाची किंवा जन्मठेपेची शिक्षा केली जाण्यास पात्र ठरेल आणि एक लाख रुपयांच्या किमान मर्यादेस अधीन राहून दंड केला जाण्यासही पात्र ठरेल;

(ii) कोणत्याही अन्य बाबतीत, पाच वर्षांहून कमी नसेल परंतु, जन्मठेपेपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीची कारावासाची शिक्षा केली जाण्यास पात्र ठरेल आणि पाच लाख रुपये इतक्या किमान दंडाच्या अधीन राहून दंड केला जाण्यासही पात्र ठरेल.

(२) जी कोणी व्यक्ती एखादा संघटित गुन्हा किंवा संघटित गुन्ह्याच्या पूर्वतयारीचे कोणतेही कृत्य करण्याचा कट करील किंवा प्रयत्न करील किंवा त्याचे समर्थन करील, त्यास अपप्रेरणा देईल किंवा ते करणे जाणूनबुजून सुकर करील, ती पाच वर्षांपेक्षा कमी नसेल परंतु जन्मठेपेपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीची कारावासाची शिक्षा केली जाण्यास पात्र ठरेल आणि पाच लाख रुपये इतक्या किमान दंडाच्या अधीन राहून दंड केला जाण्यासही पात्र ठरेल.

(३) जी कोणी व्यक्ती, संघटित गुन्हेगारी संघटनेच्या कोणत्याही सदस्यास आसरा देईल किंवा लपवून ठेवील किंवा आसरा देण्याचा किंवा लपवून ठेवण्याचा प्रयत्न करील, ती पाच वर्षांपेक्षा कमी नसेल परंतु, जन्मठेपेपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीची कारावासाची शिक्षा केली जाण्यास पात्र ठरेल आणि पाच लाख रुपये इतक्या किमान दंडाच्या अधीन राहून दंड केला जाण्यासही पात्र ठरेल.

(४) संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा सदस्य असणारी कोणतीही व्यक्ती पाच वर्षांपेक्षा कमी नसेल परंतु जन्मठेपेपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीची कारावासाची शिक्षा केली जाण्यास पात्र ठरेल आणि पाच लाख रुपये इतक्या किमान दंडाच्या अधीन राहून दंड केला जाण्यासही पात्र ठरेल.

(५) जी कोणी व्यक्ती संघटित गुन्हा करून मिळालेली किंवा प्राप्त झालेली किंवा संघटित गुन्हेगारी संघटनेच्या पैशामधून संपादन करण्यात आलेली आहे अशी कोणतीही मालमत्ता धारण करीत असेल, ती तीन वर्षांपेक्षा कमी नसेल परंतु जन्मठेपेपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीची कारावासाची शिक्षा केली

जाण्यास पात्र ठरेल आणि दोन लाख रुपये एवढया किमान दंडाच्या अधीन राहून, दंड केला जाण्यासही पात्र ठरेल.”

९.५. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २३ नुसार तपाससाठी आणि खटला चालवण्यासाठी मंजुरी देण्यात आली आहे, जी खालीलप्रमाणे आहेः -

"२३. अपराधाची दखल घेणे आणि अन्वेषण करणे.- (१) संहितेत काहीही अंतर्भूत असले तरी, -

(ए) या अधिनियमाखाली कोणताही संघटित गुन्हेगारीचा अपराध केल्याबाबतची कोणत्याही माहितीची नोंद, पोलीस उप महानिरीक्षक यांच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या पोलीस अधिकाऱ्याच्या पूर्वमान्यतेशिवाय कोणताही पोलीस अधिकारी करणार नाही;

(बी) या अधिनियमाच्या तरतुदीखालील कोणत्याही अपराधाचे अन्वेषण, पोलीस उप अधीक्षकाच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जा असलेल्या पोलीस अधिका-यांकडून केले जाणार नाही.

(२) विशेष न्यायालय, या अधिनियमाखालील कोणत्याही अपराधाची, पोलीस अपर महासंचालक यांच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या पोलीस अधिकाऱ्याच्या पूर्वमान्यतेशिवाय दखल घेणार नाही.”

१०. लक्षात आल्याप्रमाणे, सरकार तर्फे विद्वान अधिवक्ता यांनी प्रथमतः ठामपणे असा युक्तिवाद केला आहे की अपीलकर्त्याला फौ. प्र. सं. च्या कलम ८२ आणि एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २०(३) अन्व्ये 'फरार' घोषित करण्यात आलेले असल्याने त्याचे प्रकरण विचारास पात्र नाही. उत्तरवादीच्या या युक्तिवादावर अपीलकर्त्याचे उत्तर असे आहे की, फरार होण्याचा किंवा न्यायालयीन प्रक्रियेला सामोरे न जाण्याचा त्याचा कोणताही हेतू नव्हता; आणि त्याच्या मूलभूत अधिकारांवर अतिक्रमण करणारी एम. सी. ओ. सी. ए. ची बेकायदेशीर आणि दुर्भावनापूर्ण मागणी, कथित फरारतेद्वारे प्रमाणित होऊ शकली नाही. या संदर्भात सरकारच्या वतीने सादर केलेल्या निवेदनांकडे जरी आम्ही पूर्णपणे दुर्लक्ष करू शकत नसलो, आणि अपीलकर्ता भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३६ अन्वये दोषारोपास पात्र आहे की नाही हे गंभीरपणे संशयास्पद असले तरी, एकूण परिस्थितीनुसार, जेथे उत्तरवादींना नोटीस बजावण्यात आली होती, तेथे

आम्ही प्रथम गुणवत्तेच्या आधारे प्रकरणाची तपासणी करणे आणि शेवटी फरार होण्याच्या या पैलूचा उल्लेख करणे योग्य आहे असे मानले आहे.

११. एम. सी. ओ. सी. ए. अधिनियमित करण्याची उद्दिष्टे आणि कारणे यावर एक व्यापक नजर टाकल्यास , त्याच्या उद्देशिकेत सूचित केलेला त्याचा एकूण उद्देश आणि कलम २ मधील संबंधित व्याख्या तसेच कलम ३ मध्ये प्रदान केलेल्या शिक्षांवर , हा अधिनियम समाजाला संघटित गुन्ह्यांपासून निर्माण होणाऱ्या गंभीर धोक्याला तोंड देण्यास विशेष तरतुदी करण्यासाठी आहे, या बाबतीत कोणतीही शंका ठेवत नाही. यात काही शंका नाही की, या अधिनियमात अनेक असाधारण उपायांसह कठोर तरतुदी करण्यात आलेल्या आहेत, परंतु, संघटित गुन्हेगारी सारख्या अपकृत्याच्या विचित्र स्वरूपामुळे सामना करण्यासाठी विशेषतः जेव्हा अस्तित्वात असलेली कायदेशीर चौकट धोक्यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी अपुरी असल्याचे आढळून आले तेव्हा अशा असाधारण उपाययोजनांना नक्कीच चालना मिळाली आहे.

१२. तीव्र आणि गंभीर परिणाम पाहता तरतुदींचा काटेकोरपणे अर्थ लावला पाहिजे आणि अधिकारी त्याचे काटेकोरपणे पालन करण्यास बांधील आहेत, असा दीर्घ युक्तिवाद अपीलकर्त्याच्या वतीने आमच्यासमोर सादर करण्यात आला आहे. प्रश्न असा आहे कि, एम. सी. ओ. सी. ए. सारख्या अधिनियमाच्या संदर्भात न्यायालयांद्वारा 'काटेकोर अर्थ लावणे' आणि प्राअधिकाऱ्यां द्वारा 'काटेकोर पालन' करणे याचे अर्थ काय आहेत. या प्रश्नाच्या निर्धारणासाठी, उद्धृत निर्णय आणि लागू कायदेशीर तत्त्वांचा संदर्भ घेणे योग्य ठरेल.

१२.१. ललित सोमदत्त नागपाल (उप्परोल्लेखित) यांचे प्रकरण हे अत्यावश्यक वस्तू अधिनियम, १९५५ च्या कलम ३ आणि ७ अंतर्गत केलेल्या अभिकथित गुन्ह्यांच्या संदर्भात एम. सी. ओ. सी. ए. लागू करण्याशी संबंधित प्रश्नांचा समावेश असलेले एक प्रकरण होते. अत्यावश्यक वस्तू (विशेष तरतुदी) अधिनियम, १९८१, जो केवळ १५ वर्षांसाठी अंमलात राहणार होता आणि त्यात शिक्षा ठोठावण्याचा अधिकार २ वर्षांपर्यंत मर्यादित होता, त्या अधिनियमाबाबत विशेष लक्ष ठेवून, या न्यायालयाने असा निर्णय दिला की, जरी शिक्षेची तरतूद करण्याचा न्यायालयाचा अधिकार २ वर्षांपर्यंत मर्यादित असला तरी, एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदींना आकर्षित करण्यासाठी हा गुन्हा

जास्तीत जास्त ७ वर्षांच्या कालावधीपर्यंत दंडनीय आहे. असे म्हटल्यावर आणि उच्च न्यायालयाची मते नामंजूर केल्यानंतर, हे न्यायालय, अर्थातच, तरतुदींचा काटेकोरपणे अर्थ लावणे आणि प्राअधिकाऱ्यांद्वारे काटेकोरपणे पालन करण्याच्या संदर्भात उतरवादींच्या वतीने करण्यात आलेल्या इतर निवेदनांशी खालीलप्रमाणे विचार व्यक्त करताना सहमत झाले : -

"६२. तथापि, आम्ही या निवेदनाशी सहमत आहोत की एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कठोर तरतुदींचा विचार करताना, त्याच्या तरतुदींचा अतिशय काटेकोरपणे अर्थ लावावा लागेल आणि संबंधित अधिकाऱ्यांना उक्त तरतुदींचे काटेकोर पालन करण्यास बांधील राहावे लागेल. दहशतवाद निर्माण करू शकणाऱ्या आणि देशाची अर्थव्यवस्था धोक्यात आणणाऱ्या आणि अस्थिर करू शकणाऱ्या गुन्ह्यांशी संबंधीत संघटित गुन्हेगारी कारवायांना सामोरे जाण्यासाठी एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदी लागू करण्यात आल्या आहेत यात शंका नाही तसेच त्यासाठी कठोर उपाययोजना स्वीकारल्या गेल्या आहेत. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदी तपासाच्या अगदी सुरुवातीच्या टप्प्यात नागरिकाला त्याच्या स्वातंत्र्याच्या अधिकारापासून वंचित ठेवण्याचा प्रयत्न करतात, ज्यामुळे त्याला जामीन मिळवणे अत्यंत कठीण होते. इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांशी संबंधित पुराव्यांच्या स्वीकाराशी संबंधित इतर तरतुदी सुद्धा उपबंधित करण्यात आल्या आहेत. अशा स्थिति मध्ये तपास अगदी सुरुवातीपासूनच कायद्याच्या तरतुदींनुसार काटेकोरपणे करण्यात आला आहे का हे पाहणे आवश्यक आहे."

१२.१.१. वैयक्तिक आरोपी व्यक्तींशी संबंधित विशिष्ट स्थितिच्या संबंधात या न्यायालयाला असे आढळले की मंजुरी पूर्णपणे बुद्धीचा वापर न करता देण्यात आली होती आणि म्हणून, खालील शब्दात ती अमान्य करण्यात आलीः -

"६७. तात्काळ प्रकरणात, जरी विशेष पोलीस महानिरीक्षक, कोल्हापूर परिक्षेत्र यांनी, एम. सी. ओ. सी. ए. १९९९ च्या कलम २३(१) (अ), अन्वये अनिल नागपाल, ललित नागपाल आणि विजय नागपाल यांनी केलेल्या अभिकथित गुन्ह्यांना सदरची तरतुदी लागू करण्यासाठी परवानगी देत, दि. ३१/०८/२००४ रोजी मंजुरी दिलेली असली तरी, याप्रमाणे देण्यात आलेली मंजुरी पुर्णपणे

बुद्धीचा वापर न करता देण्यात आल्याचे दिसून येते कारण ती एखाद्या अधिनियमाचा, जो अस्तित्वहीन आहे, त्याचा विचार केल्या नंतर देण्यात आल्याचे दिसते. त्यानंतरचा दि. २२/०८/२००५ रोजी देण्यात आलेला मंजुरी आदेश जरी विचारात घ्यायचा असला, तरी या आदेशात नमूद केलेला संघटित गुन्हा हा विक्रीकर आणि उत्पादन शुल्क अधिनियमांच्या अभिकथित उल्लंघनाशी संबंधित असून, तो आमच्या मते, एम. सी. ओ. सी. ए., १९९९ च्या तरतुदी लागू करण्यासाठी आधार म्हणून उद्देशीत नव्हता. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदी लागू करण्यासाठी जबरदस्तीच्या कृत्यांच्या आणि हिंसाचाराच्या स्वरुपात आणखी काहीतरी स्पष्ट करणे आवश्यक आहे, जेणेकरून तक्रार केलेल्या बेकायदेशीर कृतींना एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २(१) (ई) मधील "संघटित गुन्हेगारी" च्या व्याख्येच्या अधीन आणता येऊ शकेल.

६८. आमच्या मते, दोन्ही मंजुरी, ज्या तपासाचा प्रत्यक्ष आधार बनल्या त्या यांत्रिकरित्या देण्यात आल्या असून त्या दूषित आहेत आणि टिकण्यायोग्य नाहीत. एम. सी. ओ. सी. ए. १९९९ च्या तरतुदींचा अवलंब करताना, ज्याचा परिणाम एखाद्या व्यक्तीचे स्वातंत्र्य कमी करणे आणि त्याला अक्षरशः तुरुंगात ठेवणे यावर होतो, कायद्यातील तरतुदींचे काटेकोरपणे पालन केले जात आहे का याची खात्री करण्यासाठी अधिकाऱ्यांवर मोठी जबाबदारी टाकण्यात आली आहे, जी दुर्दैवाने तात्काळ प्रकरणात पार पडल्याचे दिसत नाही."

१२.२. **रणजीतसिंग ब्रह्मजीतसिंग शर्मा** (उपरोल्लेखीत) या प्रकरणात, अपीलकर्त्याच्या पोलीस आयुक्त पुणे या पदाच्या कार्यकाळात, २.९१ लाख रुपयांची बनावटी मुद्रांक पत्र जप्त करण्यात आली होती, ज्यानंतर भा. द. वि. चे कलम १२०-बी, २५५, २४९, २६०, २६३ (ए) आणि (बी), ४७८, ४७२ आणि ४७४ सह कलम ३४ अंतर्गत गुन्ह्यांसाठी एफआयआर नोंदवण्यात आला होता. त्यापूर्वी, अब्दुल करीम लाडसा तेलगी या व्यक्तीला बनावटी मुद्रांक छापणे आणि बनावट दस्तऐवज करणे या अभिकथित गुन्ह्यांसाठी अटक करण्यात आली असून त्याच्याविरुद्ध कारवाई करण्यात आली होती. तेलगीच्या विरोधात एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदी लागू करण्यात आल्या होत्या आणि त्यात, अपीलकर्त्याची भूमिका वेगवेगळ्या ठिकाणी पोलिस आयुक्त म्हणून कार्यरत

असताना संघटित गुन्हेगारी संघटनेला मदत आणि पाठिंबा देण्याची असल्याचे म्हटले गेले होते. त्यामध्ये, हे न्यायालय मूलतः एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २४ च्या अंमलबजावणीशी संबंधित होते, ज्यामध्ये लोकसेवकांना त्यांची कर्तव्ये पार पाडण्यात अपयशी ठरल्यास शिक्षा देण्याची तरतूद करण्यात आली आहे. त्याच्या तथ्यांच्या संदर्भात या प्रकरणाचा सर्वांगीण दृष्टिकोन घेत, या न्यायालयाने प्रथमदर्शनी असे मत मांडले की अपीलकर्त्याने एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम ३ (२) तसेच २४ अंतर्गत गुन्हा केला आहे या निष्कर्षावर पोहोचण्यात उच्च न्यायालय पूर्णपणे बरोबर नसेल आणि अशा प्रकारे, अपीलकर्त्याला दिलेला अंतरिम जामीन कायम ठेवण्यात आला.

१२.२.१. या खटल्यात, या न्यायालयाने अधिनियमाच्या उद्दिष्टांचा आणि कारणांचा तसेच 'कोणतेही बेकायदेशीर माध्यम' या शब्दप्रयोगाचा अर्थ पुढील शब्दांमध्ये संदर्भित केलाः -

> "२४. उद्देश आणि कारणांच्या निवेदनात स्पष्टपणे नमूद केले आहे की हा अधिनियम का लागू करण्यात आला. अशा प्रकारे, 'कोणतेही बेकायदेशीर माध्यम' या शब्दप्रयोगाचा संदर्भ अशा कोणत्याही कृतीशी असणे आवश्यक आहे, ज्याचा थेट संबंध त्या गुन्ह्याशी आहे, ज्यास एम. सी. ओ. सी. ए. रोखू किंवा नियंत्रित करू इच्छिते, असे गृहीत धरणे योग्य राहील. दुसऱ्या शब्दांत, संघटित गुन्हेगारीच्या व्याख्येत येणारा आणि संघटित गुन्हेगारी संघटनेद्वारे केलेला गुन्हा हा, उद्देश आणि कारणांच्या विधानाद्वारे विचारात घेतलेला गुन्हा आहे. दंड संहिता, १८६० आणि तीन वर्षे किंवा त्याहून अधिक शिक्षेची तरतूद करणाऱ्या इतर दंडात्मक अधिनियमांतर्गत गुन्हे आहेत आणि अशा गुन्ह्यांच्या संबंधात एकापेक्षा जास्त आरोपपत्र दाखल केले जाऊ शकते. आम्ही येथे आधी सूचित केल्याप्रमाणे, केवळ एखादी व्यक्ती एकापेक्षा जास्त वेळा, फसवणूक करते किंवा दंडनीय विश्वासघात करते म्हणून, हि बाब एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदी आकर्षित करण्यासाठी पुरेशी नसेल. शिवाय, एम. सी. ओ. सी. ए. अंतर्गत गुन्हा करण्यासाठी अपराधी मन असणे हे एक आवश्यक घटक आहे."

१२.३. त्यामुळे, यात काही शंका नाही की, एम. सी. ओ. सी. ए. च्या तरतुदींचा काटेकोरपणे अर्थ लावणे आवश्यक असून तो लागू करण्यासाठी, एखादे बेकायदेशीर

कृत्य संघटित गुन्ह्याच्या परिघामध्ये येणे आवश्यक आहे. तथापि, कठोर तरतुदींना 'काटेकोर अर्थ' लागू करण्याचा प्रश्न अजूनही कायम आहे. त्या संदर्भात मूलभूत कायदेशीर तत्त्वांचा संक्षिप्त संदर्भ घेणे योग्य ठरेल.

१२.४. *न्यायमूर्ती जी. पी. सिंग*[7] यांनी लिहिलेले द *प्रिंसिपल्स ऑफ स्टॅटयूटॉरी इंटरप्रेटेशन* मध्ये, दंडात्मक कायद्याला लागू असलेला अर्थ लावण्याचा नियम, इतर गोष्टींबरोबरच, खालील अटींमध्ये नमूद करण्यात आला आहेः -

> "स्टोरी, न्यायमूर्ती, यांनी नियमाच्या " खऱ्या आणि विवेकशील" आशयाशी सहमती दर्शविताना, खालीलप्रमाणे सांगितले आहे : "दंडात्मक कायदे हे अभिप्रेत अर्थाद्वारे / अर्थानुसार अधिक विस्ताराने बोलले किंवा लिहिले जाऊ नयेत किंवा स्पष्टपणे त्यांच्या शब्द आणि आशय/ तात्पर्या नुसार नसलेल्या प्रकरणांमध्ये लागू केले जाऊ नयेत. मात्र जेथे शब्द सामान्य असून त्यात विविध वर्गांच्या व्यक्तींचा समावेश असतो आणि जेव्हा कायद्याने सोडवली जाणारी अपकृत्य त्या सर्वांना समानपणे लागू होणारी असतात, माझ्या माहितीत तरी अशी कोणतीच प्राधिकारी नाही कि, जी न्यायालयाला त्यांना एका वर्गापुरते मर्यादित ठेवण्याचे किंवा त्यांना संकुचित अर्थ लावण्याचे समर्थन करीत असेल. जेव्हा एखाद्या कायद्यात वापरलेला एखादा शब्द, ज्याचे विविध अर्थ माहित असतील आणि जर कायद्याचा उद्देश त्या शब्दाचा सर्वात विस्तृत आणि व्यापक अर्थास समानपणे लागू होत असेल, तेव्हा न्यायालयाने एका शब्दाचा अर्थ प्रतिबंधित आहे म्हणून त्यापेक्षा दुसऱ्या शब्दाला प्राधान्य देणे आवश्यक आहे, असा कोणताही नियम माझ्या माहितीत तरी नाही."

१२.५. *पी. रामनाथ अय्यर*[8] यांनी "काटेकोर अर्थ लावणे" या शब्दप्रयोगाचा अर्थ आणि तात्पर्य देखील *ॲडवान्सड लॉ लेक्सीकॉन* मध्ये खालीलप्रमाणे स्पष्ट केले आहेः -

> "**काटेकोर अर्थ लावणे.** "कायद्याची काटेकोर अर्थ लावणे म्हणजे जी अभिप्रेत अर्थाद्वारे किंवा न्याय्य विचारांनी कायद्याचा विस्तार करण्यास नकार देते, परंतु त्याची व्यापकता स्पष्टपणे कायद्याचा वास्तविक आशयाच्या अधीन असलेल्या

---

7 १४ वी आवृत्ती पृ. ९७८

8 ५ वी आवृत्ती पृ. ४९५६

प्रकरणांपुरते, तसेच त्याच्या भावनेनुसार किंवा विवेकबुद्धीनुसार मर्यादित करते, जेणेकरून विधिमंडळाच्या स्पष्ट हेतूला पराभूत करता येणार नाही, परंतु विशिष्ट प्रकरणात कायदा लागू होण्याविरुद्धच्या सर्व वाजवी शंकांचे निराकरण करता येईल." विल्यम एम. लाइफ आणि इतर, *ब्रीफ मेकिंग अँड द युझ ऑफ लॉ बुक्स*, ३४३ (३री आवृत्ती १९१४).

"काटेकोर अर्थ लावणे/ भाष्य करणे हा एक द्वयर्थी शब्दप्रयोग आहे, कारण त्याचा अर्थ एकतर शब्दशः किंवा संकुचित असा होतो. जेव्हा एखादी तरतूद संदिग्ध असते, तेव्हा त्याचा अर्थापैकी एक अर्थ दुसऱ्यापेक्षा व्यापक असू शकतो आणि काटेकोर अर्थ (म्हणजे संकुचित) हा काटेकोर (म्हणजे शब्दशः) असणे आवश्यक नसते." जॉन सॅलमंड, ज्युरिसप्रुडेन्स १७१ एन (टी) (ग्लॅनविल एल. विल्यम्स आवृत्ती, १० वी आवृत्ती, १९४७).

"काटेकोर अर्थ लावणे" म्हणजे जी अभिप्रेत अर्थाद्वारे किंवा न्याय्य विचारांद्वारे कायद्याचा विस्तार करण्यास नकार देते आणि स्पष्टपणे कायद्याच्या वास्तविक आशयाच्या अधीन असलेल्या प्रकरणांमध्ये तसेच त्याच्या भावनेनुसार किंवा विवेकबुद्धीनुसार त्याची व्यापकता मर्यादित करते. जेव्हा कायद्याचा अर्थ व्यक्त करताना, काहीही निरर्थक नसते, तेव्हा ते न स्वीकारण्याचे कोणतेही कारण असू शकत नाही. कर आकारणीच्या अधिकाराचा वापर करणाऱ्या कायद्यांचा कोणत्याही स्वरूपात किंवा राजकीय उपविभागांना अधिकार सोपवणाऱ्या कायद्यांचा काटेकोरपणे अर्थ लावण्यात आला पाहिजे."

१२.६ एम.सी.ओ.सी.ए च्या काटेकोर अर्थ लावण्याचा नियमांना लागू करण्याचा विचार केला तर, तो एक विशेष दंडात्मक कायदा असल्याने, हे स्पष्ट आहे की कोणालाही या अधिनियमांतर्गत ध्वन्यर्थ किंवा कल्पनेद्वारे आणले जाणार नाही; आणि त्याच्या अंमलबजावणीच्या संबंधित सर्व शंका, सामान्यतः,आरोपीच्या बाजूने सोडविल्या जातील. तथापि, काटेकोर अर्थ लावण्याचा नियम अव्यवहार्य पद्धतीने लागू केला जाऊ शकत नाही जेणेकरून कायदा स्वतःच निरर्थक होईल. दुसऱ्या शब्दांत, दंडात्मक कायद्याच्या किंवा विशेष दंडात्मक कायद्याच्या काटेकोर अर्थ लावण्याचा नियम हेतू सर्व तरतुदी इतक्या कठीण साच्यात ठेवण्यासाठी नाही की त्या

व्यावहारिकदृष्ट्या अकार्यक्षय बनतील आणि त्यामुळे कायद्याचा संपूर्ण उद्देश पराभूत होईल. या टप्प्यावर, आम्ही ***बलराम कुमावत - विरुद्ध - युनियन आफ इंडिया आणि इतर :(२००३)७ एससीसी*** ६२८ या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयाचा संदर्भ घेऊ शकतो की कायद्याचा उद्देश गुन्हेगाराला कायद्याच्या जाळ्यातून बाहेर पडण्याची परवानगी देणे हा नाही. या न्यायालयाने, इतर गोष्टींबरोबरच, खालीलप्रमाणे म्हटलेः

> "**२३ .** शिवाय, दंडात्मक कायद्याचा संबंधही कोणत्याही संकुचित आणि पांडित्यपूर्ण, शब्दशः आणि शाब्दिक रचनेला नेहमीच प्रभावी केले जाऊ शकत नाही. गुन्ह्याचा विषय आणि तो साध्य करू इच्छित असलेल्या कायद्याचा उद्देश लक्षात घेऊन कायद्याचा अर्थ लावावा लागेल. गुन्हेगाराला कायद्याच्या जाळ्यातून बाहेर पडू देणे हा कायद्याचा उद्देश नाही. गुन्हेगारी न्यायशास्त्र असे म्हणत नाही."

त्यामध्ये, या न्यायालयाने मोठ्या संख्येने निर्णयांचा संदर्भ घेतल्या नंतर, शेवटी खालीलप्रमाणे खुलासा केलाः

> "**३६.** नियामक/दंडात्मक कायद्याच्या काटेकोर रचनेच्या नियमाचे पालन केले जाऊ शकत नाही, जर त्याद्वारे विशेष स्वरूपाच्या गुन्ह्यांचा सामना करण्याचा संसदेचा स्पष्ट हेतू पराभूत होईल, अश्या प्रस्तावासाठी हे निर्णय अधिकारी आहेत."

१२.७ एम.सी.ओ.सी.ए च्या अंमलबजावणीच्या संदर्भात,कलम २ (१) च्या खंड(डी),(ई) आणि (एफ) च्या एकत्रित वाचनानुसार मूलभूत आणि प्रारंभिक गरजा पूर्ण केल्या जातात की नाही हे पाहणे आवश्यक आहे. जर त्यांची पूर्तता केली गेली नाही, तर मंजुरीच्या आदेशातील संविधीच्या शब्दप्रयोगाचा केवळ वापर केल्याने काही उपयोग होणार नाही, परंतु दुसरीकडे,जर आवश्यकता पूर्ण झाल्या, तर मंजुरी आदेशातील विशिष्ट परिच्छेदात कोणताही शब्दप्रयोग किंवा शब्द नसणे हे या प्रकरणाचा सार काढून घेता येणार नाही. दुसऱ्या शब्दांत, एम. सी. ओ. सी. ए. मधील अपेक्षित गोष्टींचे संबंधित प्राधिकाऱ्याद्वारे काटेकोरपणे पालन करणे हे सुद्धा संविधीचा शब्दप्रयोग व आशयानुसार सामान्य ज्ञानाच्या व व्यावहारिक गरजेच्या पलीकडे ताणला जाऊ शकत नाही.

१२.८(उपरोल्लेखित) ***कविथा लंकेश*** यांच्या प्रकरणात, या न्यायालयाने कर्नाटक संघटित गुन्हेगारी नियंत्रण कायदा, २००० च्या समान तरतुदींचा अवलंब करण्याच्या मूलभूत गोष्टींचा खुलासा खालील शब्दात केला आहेः-

"**२१.** या तरतुदीत जे महत्त्वाचे आहे ते म्हणजे संघटित गुन्हेगारीच्या गुन्ह्याची वस्तुस्थिती ची नोंद करणे आणि गुन्हेगाराविरुद्ध गुन्ह्याची नोंद करणे नाही. पुढे, या टप्प्यावर उपस्थित केला जाणारा योग्य प्रश्न असा आहेः कलम २४(१) ए) अंतर्गत सक्षम प्राधिकरणाने दिलेली पूर्वपरवानगी वैध आहे का? त्यात, संघटित गुन्हेगारी संघटनेचे सदस्य म्हणून ज्ञात आणि अज्ञात व्यक्तींनी संघटित गुन्हेगारीचा गुन्हा केल्याची स्पष्ट माहिती होती का? परिणामी, योग्य प्राधिकरणाने (सध्याच्या प्रकरणात, पोलीस आयुक्त) चौकशी करणे आवश्यक आहे ते म्हणजेः संघटित गुन्हेगारी संघटनेने संघटित गुन्हेगारीचा गुन्हा केल्याची वस्तुस्थिती त्यांच्या समोर पूर्व मंजुरीसाठी ठेवलेल्या कागदीपत्री पुराव्यातून काढून टाकली जाऊ शकते का? या टप्प्यावर न्यायालयाकडूनही केवळ याच प्रश्नाची चौकशी केली जावी. एफ.आय.आर. नोंदविल्यानंतरच, संबंधित गुन्ह्याचा तपास सुरू राहील-ज्यामध्ये विशिष्ट भूमिका आणि अशा गुन्ह्यात सामील असलेल्या व्यक्तींची ओळख उघड केली जाऊ शकते आणि सक्षम न्यायालयासमोर दाखल होणाऱ्या आरोपपत्रात संदर्भित केली जाऊ शकते.

*** **** ***

२७. त्यामुळे २००० अधिनियमच्या कलम २४ (१) (ए) अंतर्गत पूर्व मंजुरी देण्याच्या टप्प्यावर, सक्षम प्राधिकरणाला प्रत्येक आरोपीची विशिष्ट भूमिका निश्चित करण्यासाठी पूर्व मंजुरी देण्याच्या प्रस्तावासह तपास एजन्सीने त्याच्यासमोर ठेवलेल्या कागदपत्री पुराव्यांचा अभ्यास करण्याची आवश्यकता नाही. माहिती/कागदोपत्री पुरावा संघटित गुन्हेगारी संघटनेने केलेल्या संघटित गुन्ह्याचा खुलासा करते की नाही यावर सक्षम प्राधिकरणाने मूलतः लक्ष केंद्रित केले पाहिजे. त्यामध्ये, पूर्वमंजुरी हा गुन्हा आहे, गुन्हेगार नाही. जोपर्यंत पूर्वीच्या गुन्ह्यांमध्ये नमूद केलेल्या घटना व्यक्तींच्या गटाने केल्या

आहेत आणि सर्व घटनांमध्ये त्या गटातील एक व्यक्ती सामील आहे, तोपर्यंत २००० च्या अधिनियमांतर्गत गुन्हा दाखल केला जाऊ शकतो."

१३. संबंधित तत्वे लक्षात घेतल्यानंतर, आम्ही सध्याच्या प्रकरणात त्यांचा वापर करण्यास पुढे जाऊ शकतो .

१४. अपीलकर्त्याच्या वतीने युक्तिवाद केलेल्या प्रकरणात मुख्य मुद्दा असा आहे की आर्थिक किंवा तत्सम लाभ मिळवण्याच्या उद्देशाने दोन किंवा अधिक प्रकरणांमध्ये त्याच्या सहभागाची मर्यादा अस्तित्वात नाही आणि म्हणूनच, जरी संदर्भित प्रकरणे त्यांच्या दर्शनी मूल्यावर घेतली गेली असली तरी, एम.सी.ओ.सी.ए च्या तरतुदी लागू होत नाहीत. युक्तिवादांच्या या ओळीचे परीक्षण करताना, आम्ही हे निरीक्षण करण्यास बांधील आहोत की अपीलकर्त्याच्या वतीने सादर केलेल्या बाबी चुकीच्या पद्धतीने तयार केलेल्या प्रश्नावर आधारित आहेत ज्यामुळे, स्पष्टपणे, चुकीच्या पद्धतीने तयार केलेल्या युक्तिवादांना चालना मिळाली आहे. अपीलकर्त्याच्या युक्तिवादांचा चुकीचा आधार लेखी सादरीकरणामध्ये अगदी सुरुवातीच्या परिच्छेदातून लक्षात येऊ शकतो जो खालीलप्रमाणे आहेः

"१. सध्याच्या प्रकरणात या माननीय न्यायालयाचा दयाळूपणे विचारार्थ घेण्याचा एकमेव मुद्दा असा आहेः

"कायद्याच्या कलम २ (डी) मध्ये नमूद केलेली किमान मर्यादा म्हणजे आर्थिक फायद्यासाठी हिंसाचाराचे आरोप असलेली किमान दोन आरोपपत्रित प्रकरणे सध्याच्या प्रकरणात पूर्ण झाली आहेत का?"

पुढे, खालीलप्रमाणे एम.सी.ओ.सी.ए. लागू करण्यासाठी आवश्यक घटकांबद्दल परिच्छेद ३ मध्ये नमूद केले आहेः

"३. अधिनियमाच्या कलम २ (ई) आणि २ (एफ) सह वाचलेल्या कलम २(डी)च्या एम.सी.ओ.सी.ए. आधारे, तरतुदींचा वापरकरण्यासाठी खालील आरोपांसह दोन आरोपपत्र दाखल करणे आवश्यक आहेः-

ए. हिंसा; आणि

बी . आर्थिक लाभ किंवा इतर तत्सम लाभ मिळविण्याचा उद्देश".

उपरोक्त प्रश्न योग्य नाही किंवा सुचविलेले घटक कायद्याच्या साध्या तरतुदींशी सुसंगत नाहीत.

१४.१ एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या खंड (ई) वर एक नजर टाकल्यास हे स्पष्ट होते की'संघटित गुन्हेगारी' म्हणजे संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा सदस्य म्हणून किंवा अशा संघटनेच्या वतीने हिंसाचाराचा वापर करुन किंवा हिंसाचार करण्याची धमकी देऊन किंवा धाकदपटशा किंवा जबरदस्ती किंवा इतर बेकायदेशीर माध्यमांचा वापर करून एकट्याने किंवा संयुक्तपणे केलेली कोणतीही बेकायदेशीर कृती आहे. केवळ हिंसाचाराच्या वापरापुरते कृत्ये मर्यादित ठेवण्याच्या अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेल्या सूचना स्पष्टपणे चुकीच्या आहेत, जेव्हा त्यात एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या खंड (ई) द्वारे विचारात घेतलेल्या व्यापक कृत्यांचा, म्हणजेच धमकी किंवा हिंसा किंवा धाकदपटशा किंवा जबरदस्ती किंवा इतर बेकायदेशीर मार्गांचा उल्लेख करणे वगळल्यास, केवळ हिंसाचाराच्या वापरापुरते क्रियाकलाप मर्यादित ठेवण्याच्या अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेल्या सूचना स्पष्टपणे चुकीच्या आहेत. - संघटित गुन्हेगारीच्या गैरप्रकारात येणाऱ्या एखाद्या कृतीसाठी हिंसाचाराचा प्रत्यक्ष वापर करणे ही नेहमीच अपरिहार्य अट नसते जेव्हा संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा भाग म्हणून किंवा अशा संघटनेच्या वतीने एखादी व्यक्ती एकट्याने किंवा संयुक्तपणे असे करत असतात. हिंसाचाराची धमकी किंवा धाकदपटशा किंवा जबरदस्ती करणेदेखील या अपकृत्यात येते. याव्यतिरिक्त, इतर बेकायदेशीर मार्गांचा अवलंब देखील त्याच अपकृत्यात येईल.

१४.२ क्रियाकलापाच्या स्वरूपाच्या आवश्यकतेचा दुसरा भाग, म्हणजे त्याचे उद्दीष्ट देखील अपीलकर्त्याच्या वतीने योग्यरित्या मांडण्यात आलेले नाही. कायद्याची आवश्यकता केवळ आर्थिक लाभांपुरती मर्यादित नाही, तर ती 'अनुचित आर्थिक किंवा इतर लाभ मिळविण्याची' देखील असू शकते. आर्थिक लाभ मिळवणे किंवा इतर 'तत्सम' लाभ मिळविण्याचे उद्देश आवश्यक आहे या प्रस्तावाची चौकट योग्य नाही कारण त्यात आर्थिक लाभाव्यतिरिक्त अनुचित आर्थिक किंवा इतर फायद्यांचा संदर्भ देणाऱ्या अधिनियमाच्या विशिष्ट शब्दयोजनेला वगळले आहे.

१४.३ हा पैलू मुंबई उच्च न्यायालयाच्या पूर्ण न्यायपीठाने ***जगन गगनसिंह नेपाळी @जाग्या*** (उपरोल्लेखित) या प्रकरणात विचारात घेतला आहे, ज्यामध्ये न्यायालयाने अधिनियम २(१) (डी) मध्ये आढळणाऱ्या "इतर फायदा" या अभिव्यक्तीचा अर्थ तंतोतंत तपासला. तयार केलेला प्रश्न खालीलप्रमाणे होताः

"२. त्यामुळे आम्हाला ज्या प्रश्नाचे उत्तर द्यावेसे वाटते ते म्हणजे 'इतर लाभ' या शब्दाचा अर्थ 'आर्थिक लाभ मिळविणे किंवा अनुचित आर्थिक लाभ मिळविणे' या शब्दांसह *'इजूसदेम जेनेरिस'* असा वाचला पाहिजे का 'इतर लाभ' या शब्दाला व्यापक अर्थ देणे आवश्यक आहे का".

१४.३.१. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या पूर्ण खंडपीठाने खालीलप्रमाणे तयार केलेल्या प्रश्नाचे उत्तर दिलेः

"४२. उपरोक्त कारणांमुळे, आम्ही या संज्ञेचे उत्तर देतो की इतर लाभ' या शब्दाचा अर्थ 'आर्थिक लाभ' आणि 'अनुचित आर्थिक' या शब्दांसह *इजूसदेम जेनेरिस* असं वाचू शकत नाही."

१४.३.२ उपरोक्त उत्तर देताना, उच्च न्यायालयाने इतर गोष्टींबरोबरच लागू असलेल्या आणि उघड केलेल्या तत्त्वांची खालीलप्रमाणे दखल घेतली:-

"३१. ही तत्त्वे लागू करताना, असे दिसून येते की कायदेशीर चौकट म्हणजे दंडात्मक आणि प्रक्रियात्मक कायदे आणि न्यायनिर्णायक प्रणाली संघटित गुन्हेगारीच्या धोक्याला आळा घालण्यासाठी किंवा त्यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी अपुरी असल्याचे आढळून आले. असे आढळून आले की संघटित गुन्हेगारी हा राष्ट्रीय सीमांच्या पलीकडे समाजासाठी एक गंभीर धोका बनला आहे आणि करार, हत्या, खंडणी, प्रतिबंधित पदार्थांची तस्करी, अंमली पदार्थांचा बेकायदेशीर व्यापार, खंडणीसाठी अपहरण, संरक्षणासाठी पैसा गोळा करणे आणि अवैध आर्थिक व्यवहार इत्यादीद्वारे मिळविलेल्या बेकायदेशीर संपत्तीमुळे त्याला चालना मिळाली आहे. संघटित गुन्ह्यांमुळे अवैध संपत्ती आणि काळा पैसा खूप मोठया प्रमाणात निर्माण झाल्यामुळे त्याचा अर्थव्यवस्थेवर गंभीर प्रतिकूल परिणाम झाल्याचे आढळून आले. पुढे असे दिसून आले की संघटित गुन्हेगारी संघटना दहशतवादी टोळ्यांसह एक समान उद्देश बनले आहे आणि राष्ट्रीय सीमांच्या पलीकडे पसरलेल्या नार्को

दहशतवादाला प्रोत्साहन दिले गेले आहे. पुढे असे आढळून आले की संघटित गुन्हेगार त्यांच्या गुन्हेगारी कृत्यांमध्ये वायर (संदेश वहन साधन) आणि तोंडी संप्रेषणाचा मोठ्या प्रमाणात वापर करित आहेत. या पार्श्वभूमीवर, संघटित गुन्हेगारीच्या धोक्यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी काही विशिष्ट परिस्थितींमध्ये वायर(संदेश वहन साधन) ,इलेक्ट्रॉनिक किंवा तोंडी संप्रेषण रोखण्याच्या अधिकारासह कठोर आणि परावर्तक तरतुदींसह विशेष कायदा करणे आवश्यक असल्याचे आढळून आले.

३२. चित्रपट उद्योगाशी संबंधित उद्योगपतींच्या तसेच बांधकाम व्यावसायिकांच्या हत्या , व्यावसायिकांकडून पैसा उकळणे, अपहरण इत्यादी गुन्हेगारी कृत्यांमुळे राज्यात गुन्हेगारी टोळ्या सक्रिय असल्याचे दिसून आले आहे , असेही या प्रस्तावनेत दिसून आले आहे . अशा प्रकारे असे दिसून येते की हा कायदा संमत झाल्यामुळे समाजात दहशतवाद पसरविणाऱ्या बेकायदेशीर घटकांवर मोठ्या प्रमाणात नियंत्रण ठेवता येईल आणि समाजात पसरलेल्या भीतीची भावना कमी करण्यासाठी तो खूप फायदेशीर ठरेल अशी आशा होती.

३३. हे लक्षात घेणे योग्य आहे की विधानाचे उद्धिष्ट आणि कारणे आणि प्रस्तावना या दोन्हीमध्ये, जरी काही क्रियाकल्पांचा उल्लेख केला गेला असला तरीही 'इत्यादी' शब्दाचा वापर केला जातो . अशा प्रकारे, हे स्पष्ट आहे की विधानाचे उद्धिष्ट आणि कारण आणि प्रस्तावनेत नमूद केलेल्या क्रियाकलाप केवळ उदाहरणात्मक स्वरूपाच्या आहेत आणि संपूर्ण नाहीत. अशा प्रकारे हे स्पष्ट आहे की वैधानिक हेतू केवळ विधानाचे उद्धिष्ट आणि कारणे किंवा प्रस्तावनेत नमूद केलेल्या क्रियाकलापांना आळा घालणे हा नाही तर इतर विविध क्रियाकलापांना आळा घालणे हा आहे जेणेकरून समाजात पसरणाऱ्या भीतीची भावना कमी करण्याच्या उद्देशाने समाजात दहशतवाद पसरविणाऱ्या बेकायदेशीर घटकांवर मोठ्या प्रमाणात नियंत्रण ठेवता येईल.

३४. अशा प्रकारे, हे स्पष्टपणे दिसून येते की एम.सी.ओ.सी.ए लागू करण्यामागील उद्देश संघटित गुन्हेगारी संघटना किंवा टोळ्यांच्या क्रियाकलपांना आळा घालणे हा होता. प्रस्तावनेचे अवलोकन आणि विधानाचे उद्दिष्टे आणि कारणे आणि प्रस्ताव, आमच्या विचारानुसार, कोणत्याही संकुचित अर्थाकडे नेत नाही की

एम.सी.ओ.सी.ए केवळ आर्थिक लाभ किंवा अनुचित आर्थिक फायद्यांचा समावेश असलेल्या क्रियाकलपांना आळा घालण्याच्या उद्देशाने लागू करण्यात आला आहे. संघटित गुन्हेगारीच्या धोक्याला आळा घालणे आणि त्यावर नियंत्रण ठेवणे हा एम.सी.ओ.सी.ए लागू करून अपकृत्य दूर करण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. समाजात संघटित गुन्हेगारीमुळे पसरणाऱ्या घटकांवर मोठ्या प्रमाणात नियंत्रण ठेवता येईल आणि समाजात पसरलेली भीती कमी करता येईल या आशेने हा कायदा लागू करण्यात आला आहे. मागितल्याप्रमाणे जर, संकुचित अर्थ स्वीकारला गेला, तर तो कायदा ज्या अपकृत्यसाठी लागू करण्यात आला आहे, त्याचे उद्धिष्ट पूर्ण करू शकणार नाही.

३५. या मुद्याचे विवेचन करण्यासाठी, एमसीओसीए च्या कलम ३ च्या उपकलम (४) चा संदर्भ घेणे देखील उपयुक्त ठरेल. एखादी व्यक्ती संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा सदस्य असल्यामुळेच या तरतुदीत शिक्षेची तरतूद असल्याचे दिसून येते. उतरवादींनी मांडलेला युक्तिवाद जर स्वीकारायचा असेल, तर कलम ३ चे उपकलम (४) अनावश्यक केले जातील. आमचे असेही मत आहे की 'संघटित गुन्हेगारी संघटनेच्या ' सदस्यांद्वारे किंवा अशा संघटनेच्या वतीने कोणत्याही व्यक्तीद्वारे विविध 'बेकायदेशीर चालू क्रियाकलाप' असू शकतात जे आर्थिक किंवा आर्थिक फायद्यांव्यतिरिक्त इतर फायद्यांसाठी असू शकतात.

१४.४. ***जगन गगनसिंह नेपाळी @जाग्या*** (उपरोल्लेखित) या प्रकरणात मुंबई उच्च न्यायालयाच्या पूर्ण न्यायपीठाने दिलेल्या निर्णयाचे समर्थन करण्यात आम्हाला अजिबात संकोच वाटत नाही. या अधिनियमाचा उद्देश आणि हेतू पाहता, 'इतर फायदा' ही अभिव्यक्ती प्रतिबंधात्मक पद्धतीने वाचली जाऊ शकत नाही आणि त्याचा पूर्ण परिणाम देणे आवश्यक आहे. उच्च न्यायालयाने योग्यच म्हटले आहे की, एखादा गुन्हा करणाऱ्या व्यक्तीला फायदा होऊ शकतो, जो थेट आर्थिक लाभ किंवा लाभाकडे नेत नाही, तर समाजात किंवा अगदी संघटनेमध्ये मजबूत पकड किंवा वर्चस्व मिळविण्याचा असू शकतो. वर नमूद केल्याप्रमाणे, या अधिनियमाचा उद्देश

त्यातील कोणत्याही शब्दप्रयोगाचा अर्थ लावताना लक्षात ठेवला पाहिजे आणिकाटेकोर रचनेच्या नावाखाली , त्याचा आश्या आणि उद्देश कमी केला जाऊ शकत नाही.

१५. काही टिप्पण्यांसह उपरोक्त सात प्रकरणांच्या संदर्भात अपीलकर्त्याच्या वतीने आमच्यासमोर एक तक्ता ठेवण्यात आला आहे. अनुक्रमांक १ मधील प्रकरणासंबंधी असे सादर केले गेले आहे की या प्रकरणात कोणताही आर्थिक लाभ किंवा अनुचित आर्थिक लाभ झाल्याचा आरोप करण्यात आला नव्हता, ज्यामध्ये असा आरोप करण्यात आला आहे की घराच्या झडती दरम्यान पोलिसांना केवल पटेल यांच्या घरातून तलवार सापडली आणि अपीलकर्ता तेथे भाडेकरू म्हणून राहत होता. अनुक्रमांक २ मधील प्रकरणासंबंधी असे सादर केले जाते की अपीलकर्त्या विरुद्धचा आरोप, पूर्वीच्या वैमनस्यामुळे आणि मुलीशी मैत्री केल्यामुळे झालेल्या भांडणामुळे तक्रारदाराला चाकूने भोसकल्याचा होता. पुन्हा, असे सादर केले जाते की कथित गुन्हेगारी संघटनेचा कोणतेही सदस्य आरोपी व्यक्ती नाही आणि कोणताही आर्थिक लाभ किंवा इतर लाभ झाल्याचा आरोप नाही. या प्रकरणाचा परिणाम म्हणून एक साक्षीदार पक्षद्रोही साक्षदार   झाला आणि इतर साक्षीदार हजर न झाल्याने ते दोषमुक्त झाले   . अनुक्रमांक ३ मधील प्रकरणाबाबत असा युक्तिवाद केला जातो की आरोपी रोशन शेखसोबतचा हा पहिला संयुक्त गुन्हा होता आणि खरे तर हा परस्पर विरोधी एफआयआरचा विषय होता आणि ते उच्च न्यायालयाने १३.०४.२०१६ रोजी रद्द केले. हा लोकांच्या दोन गटांमधील संघर्षाचा विषय होता आणि आर्थिक लाभ किंवा अनुचित आर्थिक लाभ किंवा इतर कोणत्याही घटकांचा आरोप केला गेला नव्हता, असे सादर केले जाते. अनुक्रमांक ४ मधील प्रकरणासंबंध असे सादर केले जाते की वेटर आणि ग्राहक यांच्यातील काही वादामुळे ही घटना बार मध्ये घडली आणि आर्थिक लाभ किंवा अनुचित आर्थिक लाभ किंवा इतर लाभ दर्शविले गेले नाही. अनुक्रमांक ५ मधील प्रकरणासंबंध असे सादर केले जाते की हा देखील काउंटर एफ. आय. आर. चा विषय आहे ज्यामध्ये समीर शर्माने पहिला एफ. आय. आर. दाखल केला होता आणि अपीलकर्ता त्यात प्रत्यक्षदर्शी साक्षीदार आहे; आणि या गुन्ह्यात आरोपीला कोणताही आर्थिक लाभ किंवा अनुचित आर्थिक

लाभ किंवा इतर लाभ झाला आहे असे दर्शविण्यात आले नाही . अनुक्रमांक ६ मधील प्रकरणासंबंध असे सादर केले जाते की आरोपपत्रात कोणत्याही संघटनेने केलेले कोणतेही कृत्य किंवा आर्थिक फायद्यासाठी केलेला कोणताही गुन्हा उघड केला जात नाही; तपासादरम्यान, शस्त्र अधिनियम कलम ३/२५ अंतर्गत केलेले गुन्हे वगळण्यात आले; आणि हे प्रकरणदेखील विचारात घेणे योग्य नव्हते.

१५.१ या सर्व प्रकरणांमध्ये समान शब्दप्रयोग "हिंसा" किंवा "हिंसाचाराची धमकी" किंवा "बेकायदेशीर मार्ग" यांना कोणत्याही विश्लेषणाची आवश्यकता नाही आहे कारण ते अभिलेखावर स्पष्ट आहे. लक्षणीय बाब म्हणजे, वरील प्रकरणे केवळ अपीलकर्त्याचा समावेश असलेली प्रकरणे नव्हती; आणि अधिक महत्वाचे म्हणजे, संघातील कथित नेता रोशन शेख हा मागील किमान तीन प्रकरणांमध्ये सहआरोपी आहे. हे एका किंवा दुसऱ्या प्रकरणात इतर सहआरोपी व्यक्तींच्या पुनरावृत्ती व्यतिरिक्त आहे .एम.सी.ओ.सी .ए .ची दखल घेण्यासाठी मागील प्रत्येक प्रकरण केवळ आर्थिक लाभ मिळविण्याच्या उद्देशाने असण्याची गरज नाही.असे उत्तरवादी -राज्याच्या वतीने हे योग्यरित्या निदर्शनास आणून देण्यात आले आहे. मानवी शरीर आणि मालमत्ते विरुद्धच्या गुन्ह्यांचा समावेश असण्याव्यतिरिक्त, प्राणघातक शस्त्रांनी सशस्त्र असताना दंगल करणे; शांतता भंग करण्यास चिथावणी देण्यासाठी अपमान करणे; आणि दंडनीय धाकदपटशा यासह विविध गुन्ह्यांचा देखील या प्रकरणांमध्ये समावेश आहे. त्यात शस्त्र कायद्यांतर्गत गुन्ह्याचा देखील समावेश आहे. नमूद केलेल्या सर्व प्रकरणांमध्ये हिंसाचाराचा वापर केल्याचा विशेषतः आरोप करण्यात आला आहे.

१५.२ उपरोक्त गुन्ह्याच्या तक्त्यावरून कृत्यांचे स्वरूपावरून आणि त्यात सहभागी असलेल्या व्यक्तीं शंका घेण्यास काहीच उरले नाही कि अशा गुन्ह्यांमध्ये आणि बेकायदेशीर कृत्यांमध्ये अपीलकर्त्याचा सहभाग होता ज्याचा उद्देश आर्थिक फायदा मिळविणे किंवा वर्चस्व मिळवणे आणि त्याद्वारे इतर अनुचित फायदे मिळवणे हा स्पष्ट आहे .

१६. दिनांक ०५.११.२०२० च्या आक्षेपित मंजुरी आदेशाची टीका देखील स्वीकारणे कठीण आहे कि ती केवळ कायद्याच्या अभिव्यक्तीची पुनरावृत्ती होती,

उच्च न्यायालयाने आक्षेपित आदेशात योग्यरित्या असे निरीक्षण नोंदविले आहे की या आदेशाकडे त्याच्या संपूर्णतेमध्ये पाहणे आवश्यक आहे आणि त्याच्या साराकडे एका विशिष्ट ओळीचा किंवा अभिव्यक्तीचा वेगळा संदर्भ देऊन दुर्लक्ष केले जाऊ शकत नाही. आम्ही दिनांक ०५.११.२०२० च्या' आदेशातील संबंधित मजकूर, विशेषतः सध्याच्या अपीलकर्त्याशी संबंधित मजकुराचे पुनरुत्पादन केले आहे; आणि प्रथमतः मान्यता देणारे प्राअधिकारी आणि नंतर, मंजुरी देणारे प्राअधिकारी कायद्याच्या आवश्यकतेबद्दल जागरूक होते आणि केवळ अशा आवश्यकतेच्या संदर्भातच या प्रकरणाची खरोखर तपासणी केली होती; आणि आवश्यक समाधानावर पोहोचल्यानंतरच संबंधित आदेश जारी केले, यात आम्हाला थोडीही शंका नाही. उत्तरवादीच्या वतीने हे योग्यरित्या निदर्शनास आणून देण्यात आले आहे की अशा प्रकरणांमध्ये, सक्षम प्राधिकरणाने मूलतः या वस्तुस्थितीवर लक्ष केंद्रित केले पाहिजे की प्रश्नांकित तथ्य हे संघटित गुन्हेगारी समूहाने केलेल्या संघटित गुन्ह्याचा खुलासा करते की नाही.

१६.१. वरील बाबी लक्षात घेता, **जगन्नाथ मिश्रा** (उपरोल्लेखित) प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयाचा संदर्भ, जो मूलतः प्रतिबंधात्मक स्थानबद्धतेच्या प्रकरणाशी संबंधित आहे, तो हस्तक्षेपासाठी क्वचितच कोणतेही प्रकरण दर्शवितो. समाधानापर्यंत पोहोचण्यासाठीच्या प्रश्नाला या न्यायालयाने खालील बाबी हाताळल्या आहेत :-

"आता आम्ही निदर्शनास आणून दिले आहे की या प्रकरणातील स्थानबद्धतेच्या आदेशात आठपैकी सहा संभाव्य कारणांचा संदर्भ आहे ज्यामध्ये एखाद्या व्यक्तीला कलम ३ (२) (१५) अंतर्गत स्थानबद्ध केले जाऊ शकते. कलम ३ (२) (१५) अंतर्गत या आठ कारणांपैकी एक कारण परदेशी मूळ असलेले म्हणजे शत्रू संबधीचा . त्यामुळे सध्याच्या प्रकरणातील आदेशात सातपैकी सहा संभाव्य कारणांचा उल्लेख आहे, जो कोणत्याही भारतीयाला कलम ३(२) (१५) अंतर्गत नजरकैदेत ठेवण्याचा आदेश आहे . कलम ३ (२) (१५) अंतर्गत सातपैकी सहा संभाव्य कारणांवर एखाद्या नागरिकाला स्थानबद्ध करणे शक्य नाही असे आम्ही म्हणत नाही; परंतु जर असे केले गेले तर प्राधिकरणाने एखाद्या नागरिकाला

स्थानबद्ध केले तर त्याला स्थानबद्ध करणे आवश्यक आहे या प्रत्येक कारणाबद्दल समाधानी होणे आवश्यक आहे. परंतु नजरकैदेच्या आदेशात जरी मोठ्या प्रमाणात कारणांचा उल्लेख असला तरी संबंधित प्राधिकरणाने आदेश पारित करण्यापूर्वी त्या सर्व कारणांवर आपली बुद्धी वापरली नाही असे दिसून येत असल्यास, संबंधित प्राधिकरणाने अटकेच्या वास्तविक आवश्यकतेबद्दल अशा प्रकरणात आदेश पारित करतांना बुद्धी वापरली नाही यात शंका नाही असे आमचे मत आहे . सध्याच्या प्रकरणात, ज्या संभाव्य सात कारणांवर एखाद्या नागरिकाला स्थानबद्ध केले जाऊ शकते, त्यापैकी सहा कारणांचा उल्लेख आम्ही आधीच आदेशात केला आहे; परंतु मंत्र्यांच्या प्रतिज्ञापत्रात आम्हाला त्यापैकी केवळ दोन कारणांचा उल्लेख आढळतो, म्हणजे भारताची सुरक्षा (जी सार्वजनिक सुरक्षेसारखीच मानली जाऊ शकते) आणि सार्वजनिक सुव्यवस्था राखणे. या परिस्थितीत सध्याच्या प्रकरणात संबंधित आदेश पारित होण्यापूर्वी संबंधित प्राधिकरणाने आपल्या बुद्धीचा योग्य वापर केला नाही यात थोडी शंका असू शकते . आदेशात नमूद केलेली कारणे आणि संबंधित प्राधिकरणाच्या प्रतिज्ञापत्रात नमूद केलेली कारणे यांच्यातील अशी विसंगती कायद्याच्या कलम ४४ च्या तरतुदींविरुद्ध स्थानबद्धतेचा आदेश पारित करतांना केवळ काही प्रमाणात निष्काळजीपणा दर्शवू शकते. सध्याच्या प्रकरणात याचिकाकर्त्याला स्थानबद्ध करण्याच्या प्रश्नावर संबंधित प्राधिकरणानी खरोखर आपली बुद्धी वापरली नव्हती हे देखील या निष्काळजीपणातून दिसून येते. या प्रकरणाच्या या दृष्टिकोनातून आमचे असे मत आहे की याचिकाकर्त्याला सोडण्याचा अधिकार आहे कारण ज्या आदेशाद्वारे त्याला स्थानबद्ध करण्यात आले होते तो नियमांनुसार कोणताही आदेश नाही कारण तो आदेश संबंधित प्राधिकरणाने बुद्धीचा वापर केल्याशिवाय पारित केला होता.

आदेशाचा आणखी एक पैलू आहे जो त्याच निष्कर्षाकडे नेतो आणि निःसंशयपणे आदेश तयार करताना निष्काळजीपणा दर्शवितो. जेथे अनेक कारणे नजरकैदेच्या आदेशाचा आधार आहेत, तेथे आम्ही अपेक्षा करू शकतो की विविध कारणे देऊन संयुक्त शब्द "आणि" वापरून जोडली जातील आणि अश्या परिस्थितीत विभक्त शब्द "किंवा" वापरण्यात काही अर्थ नाही. परंतु , सध्याच्या

आदेशात आम्हाला असे आढळून आले आहे की, विभक्त शब्द " किंवा " याचा वापर केल्याने हा आदेश बऱ्याच प्रमाणात कलम ३(२)(१५) ची प्रतिकृती आहे आणि जो सध्याच्या प्रकरणात लागू होणाऱ्या कारणांवर संबंधित प्राधिकरणाच्या बुद्धीचा कोणताही वापर न करता आहे".

१६.२. या प्रकरणात, जेथे स्थानबद्धतेच्या आदेशात आणि स्थानबद्धतेच्या कारणांविषयी मंत्र्यांच्या प्रतिज्ञापत्रात विसंगती होती, तेथे या न्यायालयाला असे आढळले की संबंधित प्राधिकरणाने आपली बुद्धी योग्यरित्या वापरली नाही. सध्याच्या प्रकरणात, उलटपक्षी,०५.११.२०२० या तारखेचा मंजुरी आदेश काटेकोरपणे काढल्याने, मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकरणाने सर्व दस्ताऐवज आणि संबंधित पैलूंवर खरोखरच आपली बुद्धी वापरली आहे यात शंका नाही. त्यामुळे, अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेला हा युक्तिवाद अयशस्वी झालाच पाहिजे.

१७. आमच्यासमोर अपीलकर्त्याच्या वतीने प्रदीर्घ युक्तिवाद, मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकरणाने कथितपणे अप्रासंगिक बाबी विचारात घेतल्या आहेत आणि त्या बाबतीत, गुन्हा क्रमांक १३/२०१२ मध्ये निर्दोष मुक्तता आणि गुन्हा क्रमांक ४८२/२०१५ मध्ये कार्यवाही रद्द करण्याबाबत पैलू आमच्या समोर मांडण्यात आले. म्हणून आमच्या मते या बाबत केलेल्या युक्तिवादात आवश्यक असलेल्या बाबींचा उणीव जाणवतात.

१७.१ . एम. सी. ओ. सी. ए. च्या खंड (डी) च्या संदर्भात प्रारंभिक आवश्यकता म्हणजे संघटित गुन्हेगारी संघटनेचा सदस्य म्हणून आरोपी व्यक्तींनी एकट्याने किंवा संयुक्तपणे हाती घेतलेल्या क्रियाकलाप/क्रियाकलापांची आहे, ज्यामध्ये ३ वर्षे किंवा त्याहून अधिक कारावासाची शिक्षा होऊ शकते आणि ज्याच्या संदर्भात, एकापेक्षा जास्त आरोपपत्रे सक्षम न्यायालयासमोर १० वर्षांच्या आत दाखल करण्यात आली आहेत आणि त्यांची दखल घेण्यात आली आहे.

१७.२ १३.११.२०१२ रोजी गुन्हा क्रमांक १३/२०१२ नोंदविण्यात आला होता आणि त्यात कलम ३०७ आय.पी.सी. सह कलम ३४ आय.पी.सी. अंतर्गत गुन्ह्याशी संबंधित अपीलकर्त्यासह दोन आरोपी व्यक्तीचा समावेश होता. अशा प्रकारे, विहित शिक्षेच्या संबंधात निर्धारित कालावधी आणि गुन्ह्याचे स्वरूप पूर्ण

झाले. या प्रकरणाची दखलही घेण्यात आली होती आणि अशा प्रकारे त्यावर खटला चालला. त्यातील अभियोग पक्ष केवळ एका व्यक्तीची कथित प्रत्यक्षदर्शी साक्षीदार म्हणून चौकशी करू शकतो, परंतु तो पक्षद्रोही झाला आणि अभियोगाच्या खटल्याचे समर्थन केले नाही. अभियोग पक्ष तक्रारदार आणि जखमींसह इतर साक्षीदारांची चौकशी करण्यात अयशस्वी ठरला आणि त्या संबंधात बेजमानती वॉरंट न बजावता परत करण्यात आले आणि त्यावर असा अहवाल दिला कि ते त्यांना शोधण्यास अपयशस्वी ठरले . निर्दोष मुक्तीच्या उक्त स्वरूपावर आम्ही थोड्या वेळाने टिप्पणी करू, परंतु सध्याच्या मुद्द्यासाठी हे निरीक्षण करणे योग्य आहे की उक्त प्रकरण एम.सी .ओ. सी . ए कलम २ (1) च्या खंड (डी) च्या सर्व आवश्यकतांचे उत्तर देते.

१७.३ दुसऱ्या प्रकरणाच्या संदर्भात, २०१५ चा सहआरोपींव्यतिरिक्त , टोळी गुन्हा क्रमांक ४८२ दिनांक २०.१२.२०१५ असल्याने, गुन्हा आय.पी.सी कलम १४३, १४७, १४८, १४९, २९४, ३२४, ३२५ चा होता . २०१२ च्या पूर्वी संदर्भित गुन्हे क्रमांक १३ चा सहआरोपी व्यक्ती या प्रकरणात सुद्धा सहआरोपी व्यक्ती होती, रोशन शेखसह इतर सहआरोपींव्यतिरिक्त , टोळी प्रमुख असल्याचे म्हटले जाते. हे प्रकरण एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या कलम (डी) च्या सर्व आवश्यकतांचेही उत्तर देते. या प्रकरणात, २०१५ चा गुन्हा क्रमांक ४८१ मध्ये परस्पर विरोधी एफ. आय. आर. दाखल करण्यात आला होता आणि असे दिसते की एक तोडगा निघाला होता, ज्यासाठी उच्च न्यायालयाने आपल्या दिनांक १३.०४.२०१६ च्या आदेशाद्वारे कार्यवाही रद्द करणे योग्य मानले. अशा प्रकारची कार्यवाही रद्द करण्याच्या परिणामांचा संदर्भ आपण थोड्या वेळाने घेऊ. सद्याच्या हेतूसाठी हे लक्षात घेणे पुरेसे आहे की उक्त प्रकरण देखील एम. सी. ओ. सी. ए कलम २ (१) च्या कलम (डी) च्या सर्व आवश्यकतांचे उत्तर देते.

१७.४ यात काही वाद नाही कि किमान दोन प्रकरणे - गुन्हा क्रमांक १९६/२०१६ आणि गुन्हा क्रमांक ८३/२०१७ सिताबर्डी पोलीस ठाण्याची आहेत, ज्यामध्ये आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहेत आणि त्यात आय. पी. सी. च्या कलम १४६ आणि ३२६ सह विविध गुन्ह्यांचा समावेश आहे, जे सर्व आवश्यक गरजा स्पष्टपणे पूर्ण करतात. या दोन्ही प्रकरणांमध्ये, अपीलकर्ता हा कथित

टोळीप्रमुख रोशन शेखसह काही सामान्य सहआरोपींसह आरोपी आहे. त्या प्रकरणांमध्ये दखल घेण्यात आली नव्हती हे अपीलकर्त्याचे प्रकरण नाही.

१७.५ . निर्दोष मुक्तता आणि आरोपमुक्तीसाठी कारणीभूत ठरलेल्या उक्त दोन प्रकरणांच्या संदर्भात अप्रासंगिक घटक विचारात घेण्याबाबत सादर केलेल्या बाबी या अयशस्वी ठरल्या पाहिजेत कारण एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या खंड (डी) च्या उद्देशाने, एखाद्या विशिष्ट प्रकरणाचा निकाल हा 'चालू ठेवलेले बेकायदेशीर कृत्य' या वर्णनाचे उत्तर देत आहे की नाही या प्रश्नाला निर्णायक नाही. हे अपीलकर्त्याने एकट्याने केलेले गुन्हे नव्हते आणि त्यामध्ये आरोपपत्रे दाखल करण्यात आली होती. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २ (१) च्या कलम (डी) च्या संदर्भात, परस्पर प्रकरणांमुळे झालेल्या तडजोडीचा किंवा साक्षीदार हजर नसल्यामुळे निर्दोष मुक्तता होण्याचा मुद्दा फारसा प्रासंगिक असू शकत नाही. त्यामुळे मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने कोणतीही अप्रासंगिक बाब विचारात घेतली आहे असे म्हणता येणार नाही. अपीलकर्त्याच्या वतीने भरवसा ठेवलेल्या **खाजा बिलाल अहमदच्या** (उपरोल्लेखित) प्रकरणात , प्रतिबंधात्मक स्थानबद्धतेच्या प्रकरणाशी थेट संबंध नाही. कोणत्याही परिस्थितीत, या विधानाशी कोणताही वाद नाही की स्थानबद्ध करणाऱ्या प्राधिकरणासाठी, त्याचे समाधान अप्रासंगिक किंवा अवैध कारणांवर आधारित नसावे हे बंधनकारक आहे, परंतु, आमचे स्पष्टपणे मत असे आहे की सध्याच्या प्रकरणात, प्राधिकाऱ्याने कोणत्याही अप्रासंगिक विचारांवर पुढे गेले असे म्हटले जाऊ शकत नाही. कलम २ (१) (डी) च्या उद्देशासाठी जे महत्त्वपूर्ण आणि प्रासंगिक आहे ते म्हणजे संदर्भित कार्यात संबंधित व्यक्तीचा सहभाग आणि आरोपपत्र दाखल करणे आणि पूर्वनिश्चित केल्याप्रमाणे गुन्ह्याची दखल घेणे. निर्दोष मुक्तता किंवा आरोपमुक्ती याला काही महत्त्व नाही.

१८. मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकरणाने दिलेल्या कबुलीजबाबा वरुन, आम्ही कोणतीही चूक त्यात शोधू शकत नाही. प्रथमतः, हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकरणाने मंजुरी आदेशाचा एकमेव आधार म्हणून सहआरोपी व्यक्तींच्या कबुलीजबाबात ज्यात कथित टोळी प्रमुखाचाही समावेश आहे, याचा वापर केला नाही. ते सध्याच्या गुन्ह्यात गोळा केलेल्या पुराव्याचा भाग म्हणून

संबोधिले गेले आहे, ज्यात इतर अनेक पुराव्यांचा समावेश आहे, म्हणजे भ्रमणध्वनी , वाहने, पेन ड्राइव्ह, शस्त्रे इत्यादी. कोणत्याही परिस्थितीत एम. सी. ओ. सी. ए. भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियमाच्या कलम १८ च्या संदर्भात आणि सी. आर. पी. सी. च्या तरतुदींना मागे टाकताना ,कबुलीजबाबाचे जोडलेले मूल्य सांगितले जाऊ शकत नाही आणि त्याकडे दुर्लक्ष ही केले जाऊ शकत नाही. या न्यायालयाने, ***कमाल अहमद मोहम्मद वकील अन्सारी*** (उपरोल्लेखित) या प्रकरणात, खालीलप्रमाणे निरीक्षण केले आणि इतर गोष्टींबरोबरच निकाल दिला आहेः-

> "७१. एम. सी .ओ. सी.ए. चे कलम १८ एका अबाधित कलमाद्वारे भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियमाच्या कलम २५ आणि २६ मध्ये समाविष्ट असलेल्या महादेशाला वरचढ करून मागे टाकते आणि कबुलीजबाब स्वीकारण्यायोग्य आहे म्हणून मान्य करण्यात येतो जरी तो पोलीस अधिकाऱ्याकडे (पोलीस उपायुक्त पदाच्या खाली नसलेला) समोर दिला गेला असला पाहिजे. त्यामुळे, जरी भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियमाच्या कलम २५ आणि २६ मध्ये पोलीस अधिकाऱ्याला किंवा पोलीस कोठडीत असताना अस्वीकार्य कबुलीजबाब दिले गेले असले, तरी एम. सी .ओ. सी.ए. चे कलम १८ च्या तरतुदींना मागे टाकते आणि एम. सी .ओ. सी.ए. चे कलम १८ च्या कक्षेत येणाऱ्या अशा कबुलीजबाबांना स्वीकारार्हता प्रदान करते.
>
> ७२. तथापि, याचा उल्लेख करणे योग्य आहे की एम.सी ओ. सी. ए चे कलम १८ कबुलीजबाब केवळ अशा व्यक्तीच्या किंवा सहआरोपी, अप्रेरक किंवा कट रचणाऱ्या खटल्यासाठीच स्वीकारार्ह बनवते. एम.सी ओ. सी. ए चे कलम १८ हे भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियमाच्या कलम २५ आणि २६ मध्ये नमूद केलेल्या नियमाला अपवाद असल्याने, त्याचा काटेकोरपणे आणि त्याखाली विचार केलेल्या मर्यादित हेतूसाठी अर्थ लावावा लागेल. कबुलीजबाबची स्वीकार्यता स्पष्टपणे स्वीकारार्हतेच्या उद्देशाने भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियमाच्या कलम २५ आणि २६ वर अधिभावी म्हणून

घेतली जाईल, परंतु अनिवार्यपणे आरोपी स्वतः कबुलीजबाब देणारा आणि सह-आरोपी (अप्रेरक किंवा कट रचणाऱ्या) पर्यंत मर्यादित असणे आवश्यक आहे.

१८.१. अपीलकर्त्याच्या संबंधित दोन सहआरोपी व्यक्तींच्या कबुलीजबाबातील संदर्भ हा अपीलकर्ता त्यांच्यासोबत सहआरोपी व्यक्ती असल्याने पूर्णपणे अप्रासंगिक नाही. मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने या प्रकरणात गोळा केलेल्या पुराव्यांच्या मजबूत बाबींवर केलेल्या तपशीलवार चर्चेमुळे या निष्कर्षाला बळकटी मिळते की मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने सर्व संबंधित घटकांवर सारासार विचार केला आहे आणि मंजुरी देण्याच्या बाजूने अंतिम मत तयार करण्यापूर्वी या प्रकरणाचा संपूर्ण दृष्टिकोन लक्षात घेतला आहे. या संदर्भातील युक्तिवादही अयशस्वी ठरतो.

१८.२. ***विनोद जी. असरानी*** (उपरोल्लेखित) याच्या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयाच्या संदर्भात, अभियोग पक्षाच्या विद्वान वकिलाने न्याय्य आणि योग्यरित्या असे सूचित केले आहे की मंजुरीची वैधता नेहमी खटल्याच्या दरम्यान न्यायचौकशीद्वारे निर्धारित केली जाऊ शकते, जिथे मंजुरी देणाऱ्या अधिकाराची तपासणी केली जाऊ शकते आणि अपीलकर्त्याला मंजुरी देणाऱ्या अधिकाऱ्याची उलटतपासणी करण्यासह, त्याला आव्हान देण्याची पुरेशी संधी असेल. खरे तर, उच्च न्यायालयानेही आपल्या आक्षेपित आदेशात निरीक्षणे केवळ प्रथमदर्शनी होती हे स्पष्ट करण्यासाठी काळजी घेतली आहे आणि आदेशात काहीही प्रभाव टाकू शकत नाही किंवा पूर्वग्रहदूषित न्यायचौकशी करू शकत नाही किंवा अपीलकर्त्याचा कोणताही वैध अग्रक्रयाधिकर व बचाव करू शकत नाही. ***विनोद जी. असरानी*** (उपरोल्लेखित) प्रकरणात, या न्यायालयाने खालीलप्रमाणे निरीक्षण नोंदविले आणि निकाल दिला आहेः-

"९....एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २३ अंतर्गत अशी योजना आहे की कलम २३ (१) (ए) हे संरक्षण प्रदान करते की संबंधित अधिकाऱ्यांच्या मान्यतेशिवाय एम. सी. ओ. सी. ए. अंतर्गत कोणत्याही गुन्ह्याचा तपास सुरू केला जाऊ शकत नाही. एकदा अशी मंजुरी मिळाल्यास तपास सुरू केला जातो. ज्या व्यक्ति नंतर संघटित गुन्ह्यात

सामील असल्याचे आढळून आल्यास, त्यांच्यावर एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम २३ (२) अंतर्गत मंजुरी मिळाल्यानंतर कारवाई केली जाऊ शकते.

१०. याचिकाकर्त्या विरुद्ध एम. सी. ओ. सी. ए. अंतर्गत खटला चालविण्यासाठी कोणताही गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे का, याबाबत उच्च न्यायालयाने योग्यरीत्या निदर्शनास आणून दिले आहे की आरोपीला विशेष न्यायालयासमोर खटला चालविण्याची पुरेशी संधी असेल."

१८.३ वर ज्या मुद्द्यांवर चर्चा करण्यात आली आहे, त्यासाठी हे अपील गुणवत्तेच्या आधारावर अयशस्वी झाले पाहिजे.

१९. असे म्हटल्यावर, या प्रकरणाच्या दोन पैलूंकडे परत जाणे आम्हाला योग्य वाटते जे आम्ही नंतरच्या टप्प्यावर चर्चेसाठी अंशतः सोडले होतेः एक म्हणजे संबंधित फौजदारी प्रकरणांमध्ये निर्दोष मुक्तता आणि आरोपमुक्ती; आणि दुसरे म्हणजे अपीलकर्त्याला 'फरार' घोषित केले गेले आहे या वस्तुस्थितीचा परिणाम.

२०. हे लक्ष्यात आल्या प्रमाणे गुन्हा क्र १३/२०१२ या प्रकरणात न्याय चौकशी न्यायालयाने याचिकाकर्ता आणि सहआरोपींची निर्दोष मुक्तता केली आहे , कारण या प्रकरणात तपासण्यात आलेले एकमेव खाजगी साक्षीदार पक्षद्रोही झाले आणि इतर सर्व साक्षीदार तक्रारदार आणि जखमी व्यक्तीसह अजिबात हजर झाले नाहीत. एम.सी.ओ.सी.ए अधिनियम म्हणजे मूलतः संघटित गुन्हेगारी संघटना किंवा टोळ्यांची गुन्हेगारी क्रियाकलापांना हाताळण्याचा हेतू आहे; आणि साक्षीदारांचे संरक्षण हे देखील या अधिनियमाच्या घोषित उद्दिष्टांपैकी एक आहे. उत्तरवादींच्या वतीने योग्यच युक्तिवाद करण्यात आला आहे की, एम. सी. ओ. सी. ए. अशा धोक्याला आळा घालण्याचा प्रयत्न करत आहे, जिथे फौजदारी खटला त्याच्या तार्किक निष्कर्षापर्यंत नेला जाऊ शकत नाही कारण साक्षीदार एकतर पक्षद्रोही कडे वळतात किंवा अजिबात हजर होत नाहीत. एम. सी. ओ. सी. ए. च्या कलम १९ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे साक्षीदाराची संरक्षणाची तरतूद ही त्यापैकी एक पायरी आहे. अपीलकर्त्याच्या वतीने अभिलेखावरील दिनांक ०९.०५.२०१७ च्या सत्रन्यायालयाच्या न्यायनिर्णयाचे परीक्षण केल्यानंतर, आम्ही फक्त एवढेच म्हणू शकतो की, जेव्हा कलम २ (१) (डी), (ई) आणि (एफ) च्या इतर आवश्यकता पूर्ण केल्या जातात, तेव्हा या प्रकरणातील निर्दोष मुक्ततेमागचे मूळ कारण अपीलकर्त्याविरुद्ध एम. सी.

ओ. सी. ए. चे आवाहन करण्याच्या आवश्यकतांना निश्चितच बळकट करते. वर नमूद केल्याप्रमाणे त्या खरोखरच पूर्ण झाल्या आहेत.

२१. अपीलकर्त्याविरुद्ध जारी केलेल्या उदघोषणेच्या परिणामाच्या संबंधात आम्हाला हे स्पष्ट करण्यात अजिबात संकोच वाटत नाही की कोणतीही व्यक्ती, जी 'फरार' म्हणून घोषित केली गेली आहे आणि तपास एजेंसी च्या आवाक्याबाहेर आहे आणि त्यामुळे थेट कायद्याच्या विरोधात उभी राहते, ती सामान्यतः कोणत्याही सवलतीला किंवा उपभोगास पात्र नाही. संदर्भाद्वारे, आम्ही असे निरीक्षण करू शकतो की कलम ४३८ सी. आर. पी. सी. च्या संदर्भात अटकपूर्व जामीन देण्याच्या संबंधात या न्यायालयाने वारंवार असे म्हटले आहे की जेव्हा एखादा आरोपी फरार असतो आणि त्याला उद्घोषित गुन्हेगार म्हणून घोषित केले जाते, तेव्हा त्याला कलम ४३८ सी. आर. पी. सी. [9] चा लाभ देण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही. कलम ४३८ सी. आर. पी. सी. च्या संदर्भात जे निरीक्षण केले गेले आहे आणि म्हटले गेले आहे ते भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १३६ अंतर्गत या न्यायालयाच्या असाधारण अधिकारक्षेत्राला अधिक बळकटीने लागू होते. अपीलकर्त्याच्या वतीने त्याच्या प्रकरणाच्या विचारार्थ सादर केलेल्या बाबी, त्याच्या मूलभूत अधिकारांना बाधा आणणाऱ्या कठोर तरतुदी लागू केल्यामुळे त्याच्या निंदनीय वर्तनाचा परिणाम दूर करत नाहीत. मूलभूत हक्कांबद्दलचा कोणताही दावा संबंधित व्यक्तीने स्वतः कायद्याच्या प्रक्रियेचे पालन केल्याशिवाय आणि अधीन राहिल्याशिवाय न्याय्य ठरू शकत नाही.

२२. अशा प्रकारे, जेव्हा अपीलकर्त्याला खरोखरच फरार घोषित केले गेले होते तेव्हा उच्च न्यायालयाने दिनांक १६.१२.२०२१ रोजी दिलेल्या निर्णयाला आणि दिनांक ०५.११.२०२० रोजीच्या मंजुरी आदेशाला दिलेले आव्हान नामंजूर करणे आवश्यक होते. तथापि, येथे यापूर्वी निरीक्षण केल्याप्रमाणे, या न्यायालयाने गुणवत्तेच्या आधारे प्रथम या प्रकरणाची तपासणी करणे योग्य मानले आहे कारण उत्तरवादींना नोटीस बजावण्यात आली होती आणि प्रकरणाला न्याय गुणवत्तेच्या आधारे दिला पाहिजे हे दिसून आले आहे. लक्षात आल्याप्रमाणे, अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेले सर्व युक्तिवाद निराधार आहेत आणि येथे दिलेले आव्हान अयशस्वी

9 उदाहरणार्थ, प्रेम शंकर प्रसाद विरुद्ध स्टेट ऑफ बिहार आणि अन्य : (२०२१) एस सी सी ऑनलाईन एस सी ९५५

व्हायला हवे. त्यामुळे, फरार होण्याच्या परिणामाबाबत सध्याच्या प्रकरणात आपल्याला आणखी काही सांगण्याची गरज नाही.

२३. त्यानुसार आणि वरील बाबी लक्षात घेता, हे अपील अयशस्वी होते आणि त्यामुळे ते फेटाळले जाते.

अपील फेटाळली

<u>अस्वीकरण</u>

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".